

Mondiale identiteit als schakel in de relatie tussen opleidingsniveau en PVV-stemmen

*Een kwantitatief onderzoek naar het verband tussen opleidingsniveau en de mate
van PVV-stemmen en de verklarende rol van mondiale identiteit*

Naam: Wout de Bie (w.de.bie@student.rug.nl)

Studentnummer: s4837037

Begeleider: Rita Smaniotto

Tweede lezer: René Veenstra

Datum: 4 juni 2025

Abstract

Tijdens de Tweede Kamerverkiezingen van 2023 behaalde de PVV onverwachts een grote overwinning in zetels. Sindsdien lijkt er een verandering in politieke voorkeur onder de Nederlanders plaats te vinden, maar ook wereldwijd lijkt rechts-populisme steeds populairder te worden. Dit bachelorwerkstuk onderzoekt of hoger opgeleiden in mindere mate PVV-stemmen dan lager opgeleiden. Daarbij wordt onderzocht of mondiale identiteit een verklarende rol speelt in dit verband. Mondiale identiteit gaat over in hoeverre mensen zich verbonden voelen met de wereld en vormt mogelijk de kern van de traditionele verklaringen voor het verband tussen opleidingsniveau en PVV-stemmen. Dit is onderzocht op basis van kwantitatieve data van het LISS panel, een longitudinaal onderzoek dat inzicht biedt in een constant veranderende samenleving. De steekproef bestaat uit huishoudhoofden met een volledig Nederlandse achtergrond ($N = 994$). Om de onderzoeksvraag te beantwoorden is gebruikgemaakt van zowel lineaire als logistische regressie. De onderzoeksresultaten tonen aan dat hoger opgeleiden minder geneigd zijn om op de PVV te stemmen dan lager opgeleiden. Daarnaast blijkt dat hoger opgeleiden een sterkere mondiale identiteit ervaren dan lager opgeleiden, en dat mensen met een sterkere mate van mondiale identiteit minder geneigd zijn om op de PVV te stemmen. De resultaten van dit onderzoek bieden gedeeltelijke ondersteuning voor de verwachtingen, omdat de verklarende rol van mondiale identiteit niet volledig ondersteund kan worden. Het is interessant om dit onderzoek in de toekomst te herhalen met actuele data en verkiezingsuitslagen. Tegenwoordig lijkt er namelijk een verschuiving plaats te vinden, waarbij steeds meer hoger opgeleiden in toenemende mate rechts-populistische voorkeuren uiten.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
2. Theorie	6
2.1. Opleiding en de mate van PVV-stemmen.....	6
2.2. De rol van Mondiale identiteit.....	8
2.3. De controlevariabelen: leeftijd, geslacht en tevredenheid met SES.....	9
2.4. Het onderzoeksmodel.....	10
3. Methoden	11
3.1. Beschrijving dataset en onderzoeksprocedure.....	11
3.2. Operationalisaties.....	12
3.3. Analyse-opzet.....	14
4. Resultaten	16
4.1. Beschrijvende univariatie statistieken.....	16
4.2. Beschrijvende bivariate statistieken.....	17
4.3. Modelevaluatie.....	19
4.3.1. Modelfit.....	20
4.3.2. Modelassumpties, multicollineariteit, uitbijters en invloedrijke punten.....	21
4.4. Hypothesetoetsing.....	21
4.4.1. Invloed controlevariabelen: leeftijd en geslacht.....	23
4.4.2. Invloed controlevariabele: tevredenheid met sociaal-economische status.....	23
5. Conclusie & Discussie	26
6. Literatuurlijst	29
Bijlage 1: Univariante statistieken	32
Bijlage 2: Beschrijvende univariate, bivariate en multivariate statistieken	48
Bijlage 3: Controle van de assumpties, multicollineariteit en uitbijters	58

1. Inleiding

Tijdens de Tweede Kamerverkiezingen van 2023 kwam de Partij voor de Vrijheid (PVV) als grote winnaar uit de bus met het behalen van bijna 2,5 miljoen stemmen, wat resulteerde in 37 zetels (Kiesraad, 2023). Dit was een opvallende stijging ten opzichte van de verkiezingen van 2021, toen de PVV 1,1 miljoen stemmen kreeg en 17 zetels behaalde (Kiesraad, 2021). Gezien dit verschil lijkt er de afgelopen jaren een verandering in politieke voorkeur plaats te vinden onder het Nederlandse volk. De overwinning van de rechts-populistische PVV was op dat moment verrassend, maar het bleek een voorbode te zijn van de bredere verschuiving naar rechts-populisme in de wereld. Buiten Nederland lijken rechts-populistische politieke partijen en leiders het bijzonder goed te doen. Zo boekte de AfD grote zetelwinst tijdens de recente Duitse parlementsverkiezingen (NOS, 2025). In de Verenigde Staten won Republikein Donald Trump voor de tweede keer de Amerikaanse presidentsverkiezingen (NOS, 2024b). Tot slot behaalde de rechts-populistische partij FPÖ in Oostenrijk een sterke overwinning bij de afgelopen parlementsverkiezingen, waarmee het nationalistische en rechts-populistische beleid in het land verder werd versterkt (NOS, 2024a).

De PVV wordt beschouwd als een rechts-populistische partij, ondanks dat sommige standpunten minder rechts-populistisch zijn dan andere. De ideologie van het rechts-populisme kenmerkt zich door drie kernelementen: populisme, nativisme en autoritarisme (Mudde, 2021). Ten eerste positioneert rechts-populisme 'het gewone volk' tegenover 'de corrupte elite', waarbij altijd de kant van het volk wordt gekozen. Ten tweede gaat nativisme uit van een nationalistisch perspectief, waarbij de eigen bevolking en cultuur beschermd moet worden tegen invloeden van buitenaf. Tot slot omvat autoritarisme de nadruk op openbare orde, veiligheid en strikte handhaving van regels (Mudde, 2021). De PVV sluit aan op deze kenmerken door in haar verkiezingsprogramma van 2023 de slogan 'Nederlanders weer op 1' centraal te stellen, waarmee de focus ligt op nationalisme en dus op de eigen bevolking. Daarnaast richt de PVV zich voornamelijk op thema's als asiel, immigratie, veiligheid en koopkracht (Mudde, 2021). Voor het Nederlandse publiek staat de PVV dan ook wel bekend als anti-immigratiepartij.

Er is afgelopen decennia al veel onderzoek gedaan naar mogelijke verklaringen voor rechts-populistische voorkeuren. Zo ook of opleidingsniveau invloed heeft op rechts-populistisch stemgedrag. Uit onderzoek blijkt dat hoger opgeleiden minder geneigd zijn om op rechts-populistische partijen, zoals de PVV, te stemmen dan lager opgeleiden (De Vries, 2017; Gidron & Hall, 2017). Er worden verschillende verklaringen geopperd voor dit verband. Allereerst wordt gesteld dat hoger opgeleiden beter in staat zijn om kritisch te denken dan lager opgeleiden, waardoor zij mogelijk minder gevoelig zijn voor eenvoudige oplossingen die de PVV op korte termijn biedt (Sherkat, 2021). Daarnaast volgt uit onderzoek van Hello et

al. (2006) dat hoger opgeleiden gemiddeld minder autoritaire persoonlijkheidskenmerken hebben dan lager opgeleiden, hierdoor zijn zij mogelijk minder vatbaar voor de rigide standpunten van de PVV. Tot slot suggereren zij ook dat lager opgeleiden zich vaker bedreigd voelen door migranten, wat mogelijk de steun voor de PVV kan stimuleren.

In dit onderzoek richt ik mij op het verband tussen opleidingsniveau en rechts-populistisch stemgedrag en de bijdrage van mondiale identiteit in dit proces. Ik denk dat dit concept mogelijk een cruciale schakel is in het verband tussen opleidingsniveau en de mate van PVV-stemmen. Een mondiale identiteit hebben betekent dat iemand een gevoel van verbondenheid heeft met de wereld en mensheid als geheel en zich identificeert als wereldburger (McFarland et al., 2019). Hoger opgeleiden ontwikkelen mogelijk een sterker gevoel van mondiale identiteit, mede door hun kritisch denkvermogen en minder autoritaire persoonlijkheidskenmerken. Dit zou kunnen verklaren waarom hoger opgeleiden minder rechts-populistische voorkeuren hebben.

Dit onderzoek is wetenschappelijk relevant, omdat ik veronderstel dat mondiale identiteit vervlochten zit in de reeds bestaande verklaringen voor het verband tussen opleidingsniveau en de mate van PVV-stemmen. Doordat ik de verklarende rol van mondiale identiteit meeneem in de analyse, breid ik de theorie van de bestaande verklaringen als het ware uit. De centrale onderzoeksvraag luidt als volgt: “Stemmen hoger opgeleiden in mindere mate op de PVV dan lager opgeleiden, en in hoeverre wordt dit verklaard door mondiale identiteit?”

2. Theorie

Zoals in de inleiding benoemd, richt dit onderzoek zich op de invloed van opleidingsniveau op de mate van PVV-stemmen. In paragraaf 2.1 van dit hoofdstuk geef ik drie verklaringen voor de relatie tussen opleidingsniveau en de mate van PVV-stemmen. Deze verklaringen heb ik ontleend aan de onderzoeken van Sherkat (2021) en Hello et al. (2006), die de invloed van opleidingsniveau op houdingen ten aanzien van migranten hebben onderzocht. Per verklaring geef ik eerst de al bestaande verklaring met onderbouwing, waarna ik deze toespits op PVV-stemgedrag. In paragraaf 2.2 werk ik de verklarende rol van mondiale identiteit uit, waarbij ik twee van de drie bestaande verklaringen relateer aan mondiale identiteit. In paragraaf 2.3 werk ik de controlevariabelen uit als mogelijke alternatieve verklaringen, en in paragraaf 2.4 presenteer ik het onderzoeksmodel.

2.1. Opleidingsniveau en de mate van PVV-stemmen

De eerste verklaring stelt dat hoger opgeleiden tijdens hun schoolcarrière meer leren om kritisch te redeneren dan lager opgeleiden. Uit de theorie van “Cognitive Sophistication” volgt dat hoger opgeleiden meer vermogen hebben om meerdere perspectieven af te wegen en meningen bij te stellen op basis van feiten (Sherkat, 2021). Ook volgt uit de theorie dat hoger opgeleiden beter in staat zijn om zelfstandig na te denken over verschillende maatschappelijke vraagstukken dan lager opgeleiden (Sherkat, 2021). Tijdens hun schoolcarrière leren hoger opgeleiden namelijk om standpunten van meerdere kanten te belichten, zonder vooroordelen. Deze cognitieve vaardigheden worden op hogescholen en universiteiten geoefend door middel van verschillende vakken. Op het hoger onderwijs ligt veel nadruk op taalvaardigheid, wat ervoor zorgt dat de woordenschat van de student breder wordt. Dit proces van cognitieve verfijning draagt bij aan het kritisch verwerken van informatie (Sherkat, 2021). Daarnaast wordt er op het hoger onderwijs veel geoefend met het lezen van verschillende complexe teksten en argumentaties, dit draagt bij aan een kritische en analytische vorm van redeneren onder hoger opgeleiden (Sherkat, 2021). Lager opgeleiden zullen daarentegen minder snel deze cognitieve vaardigheden aanleren, omdat zij zich tijdens hun schoolcarrière meer richten op praktisch denken dan kritisch denken.

De PVV is een rechts-radical partij die zich kenmerkt door het bieden van eenvoudige en snelle oplossingen voor zeer complexe problemen. Dit blijkt onder andere uit het standpunt in het verkiezingsprogramma van 2023, waarin de PVV pleit voor het direct stopzetten van de asielstroom (Verkiezingsprogramma, 2023). Kritisch denken helpt om complexe politieke standpunten goed te begrijpen en de mogelijke gevolgen in brede perspectieven te zien. Door verschillende politieke standpunten namelijk eerst kritisch te analyseren, zullen hoger opgeleiden minder gevoelig zijn voor lastig realiseerbare oplossingen die de PVV op korte termijn biedt. Ze zullen dus minder snel op de PVV stemmen dan lager opgeleiden.

De tweede verklaring stelt dat hoger opgeleiden een minder autoritaire persoonlijkheid hebben dan lager opgeleiden. De “Authoritarian Personality” is een persoonlijkheidssyndroom waarbij mensen eerder autoriteiten gehoorzamen, rigide denken en zich boven zwakkeren plaatsen (Adorno et al., 1950, zoals geciteerd in Hello et al., 2006). Deze kenmerken uiten zich in het dagelijks leven doordat mensen met een hoge mate van autoritarisme erg gevoelig zijn voor gezag van invloedrijke personen of instanties, zoals de overheid. Daarnaast houden ze strikt vast aan hun overtuigingen en staan ze meestal minder open voor verandering. Zo kunnen ze bijvoorbeeld blijven vinden dat Nederland overbevolkt is, zonder dit standpunt op een later moment te heroverwegen. Tot slot zijn mensen met een hoge mate van autoritarisme gemiddeld intoleranter naar zwakkeren, waaronder mensen met een migratieachtergrond (Hello et al., 2006). Onderzoek toont aan dat autoritaire persoonlijkheidskenmerken vaker voorkomen bij lager opgeleiden dan hoger opgeleiden (Gabennesch, 1972, zoals geciteerd in Hello et al., 2006). Hoewel autoritaire persoonlijkheidskenmerken deels genetisch zijn, kan hoger onderwijs bijdragen aan een minder rigide en vaststaande denkwijze (Sherkat, 2021). Het kritisch verwerken van informatie zorgt er namelijk mogelijk voor dat overtuigingen op een later moment heroverwogen kunnen worden. In een constant veranderende wereld komt er namelijk steeds nieuwe informatie binnen over maatschappelijke ontwikkelingen.

De PVV staat bekend om rigide overtuigingen over mensen met een migratieachtergrond en zullen deze overtuigingen nooit op een later moment heroverwegen. Hoger opgeleiden zullen dus minder snel PVV stemmen dan lager opgeleiden.

De laatste verklaring stelt dat hoger opgeleiden zich gemiddeld minder snel bedreigd voelen dan lager opgeleiden. Uit de “Realistic Conflict Theory” volgt dat lager opgeleiden zich vaker bedreigd voelen door migranten, omdat zij hen zien als bedreiging op de arbeids- en woningmarkt (Hello et al., 2006; Sociaal en Cultureel Planbureau, 2024; Kurer, 2020). Mensen met een lagere opleiding verdienen vaak minder geld en hebben daardoor een instabieler sociaal-economische positie in de samenleving dan hoger opgeleiden. Een lagere mate van sociaal-economische status onder lager opgeleiden brengt mogelijk onzekerheid met zich mee en een sterker gevoel van bedreiging naar arbeidsmigrant (Hello et al., 2006). Mensen met een migratieachtergrond komen vaker in aanmerking voor laagopgeleide banen en vormen dus mogelijk concurrentie op de arbeidsmarkt voor lager opgeleide Nederlanders. Daarnaast ervaren lager opgeleiden meer concurrentie wat betreft goedkope huizen, omdat ze vaak minder financiële middelen hebben. Mensen met een migratieachtergrond vormen daarbij een mogelijke concurrentiegroep voor lager opgeleiden (Hello et al., 2006; Sociaal en Cultureel Planbureau, 2024; Kurer, 2020).

Bovengenoemde verklaring maakt duidelijk dat negatieve houdingen ten aanzien van migranten kunnen samengaan met steun voor de PVV. De PVV pleit namelijk voor het stoppen van de toestroom van migranten waardoor er meer ruimte is voor het autochtone volk om banen en woningen te bezetten (Verkiezingsprogramma, 2023). Hoger opgeleiden zullen dus minder snel PVV stemmen dan lager opgeleiden.

Hypothese 1: Hoger opgeleiden hebben een lagere kans om op de PVV te stemmen dan lager opgeleiden.

2.2. De rol van Mondiale Identiteit

In deze paragraaf beargumenteer ik dat mondiale identiteit een belangrijke rol speelt in twee van de drie bestaande verklaringen van het effect van opleidingsniveau op PVV-stemmen. De dreigingsverklaring wordt echter niet verder uitgewerkt in deze paragraaf, omdat het niet plausibel te maken is dat deze vervlochten is met mondiale identiteit. Om die reden neem ik de dreigingsverklaring mee als controlevariabele (zie paragraaf 2.3).

Ten eerste draagt kritisch denken onder hoger opgeleiden bij aan een sterkere mondiale identiteit. De theorie van “Cognitive Sophistication” stelt dat hoger opgeleiden in staat zijn gemiddeld kritischer te redeneren dan lager opgeleiden (Sherkat, 2021). Dankzij dit kritisch denkvermogen zijn hoger opgeleiden in staat om complexe thema's te begrijpen en zo in een breder perspectief te plaatsen. Hierdoor zien zij bijvoorbeeld in dat het sluiten van grenzen bij een asielcrisis wel op nationaal niveau stabiliteit kan geven, maar dat dit op mondiaal niveau mogelijk het probleem in stand houdt of verergert. Dit bredere overzicht van complexe thema's vergroot mogelijk de mondiale identiteit, omdat hoger opgeleiden zich meer bewust zijn van de nadelen van een te sterke focus op het eigen nationaal belang. Hoger opgeleiden zullen dus gemiddeld een sterkere mondiale identiteit ervaren dan lager opgeleiden.

Ten tweede hebben hoger opgeleiden gemiddeld een minder autoritaire persoonlijkheid dan lager opgeleiden en voelen daardoor een sterkere mondiale identiteit. De theorie van “Authoritarian Personality” stelt dat autoritaire persoonlijkheidskenmerken samenhangen met een gehoorzaamheid aan leiders, rigide denkwijzen en een lage tolerantie naar kwetsbare groepen (Adorno et al., 1950, zoals geciteerd in Hello et al., 2006). Een belangrijk onderdeel van dit autoritaire persoonlijkheidssyndroom is dat mensen geneigd zijn zich te identificeren met een smalle groep, vaak met mensen die dezelfde nationale achtergrond delen. Dit sterke gevoel van nationale groepsverbondenheid gaat vaak gepaard met ethnocentrisch denken en een grote afstand tot etnische minderheden (Adorno et al., 2019). Hierdoor zijn mensen met autoritaire trekken mogelijk minder geneigd om een brede groepsidentiteit te omarmen, waarin verschillende culturele groepen binnen dezelfde samenleving centraal staan (Chen, 2021). Dit kan zorgen voor een zwakker mondiaal identiteitsgevoel onder lager opgeleiden.

Kortom, hoger opgeleiden ervaren vaker een sterkere mondiale identiteit dan lager opgeleiden. Dit komt mogelijk doordat ze beter in staat zijn om complexe thema's in mondiale perspectieven te plaatsen en vaker een bredere groepsidentiteit hanteren. De PVV daarentegen redeneert thema's vooral vanuit een nationaal perspectief en identificeert zich met een smalle groepsidentiteit. Het is dan ook aannemelijk dat hoger opgeleiden minder geneigd zijn op de PVV te stemmen, omdat ze een sterkere mondiale identiteit ervaren.

Hypothese 2: Hoger opgeleiden hebben een lagere kans om op de PVV te stemmen dan lager opgeleiden, omdat ze een sterkere mondiale identiteit ervaren.

2.3. De controlevariabelen: leeftijd, geslacht en tevredenheid met SES

In dit onderzoek maak ik gebruik van drie controlevariabelen. Deze controlevariabelen zijn gekozen, omdat zij het verband tussen opleidingsniveau en de mate van PVV-stemmen mogelijk vertekenen. Door hiervoor te controleren wordt de kans op steekproefbias en schijnrelaties gereduceerd, waardoor de validiteit van het onderzoek toeneemt.

Allereerst controleer ik voor leeftijd. Jongere generaties zijn tegenwoordig namelijk hoger opgeleid dan oudere generaties (Case & Paxson, 2008). Daarnaast blijkt uit verkiezingsonderzoeken dat oudere mensen vaker stemmen op de PVV dan jongere mensen (Nidi, 2021). Leeftijd zou daardoor een alternatieve verklaring kunnen zijn voor het verband tussen opleiding en PVV-stemmen. Het is dus belangrijk om voor leeftijd te controleren, omdat dit voorkomt dat de invloed van opleidingsniveau op de mate van PVV-stemmen eigenlijk wordt veroorzaakt door leeftijd in plaats van opleidingsniveau.

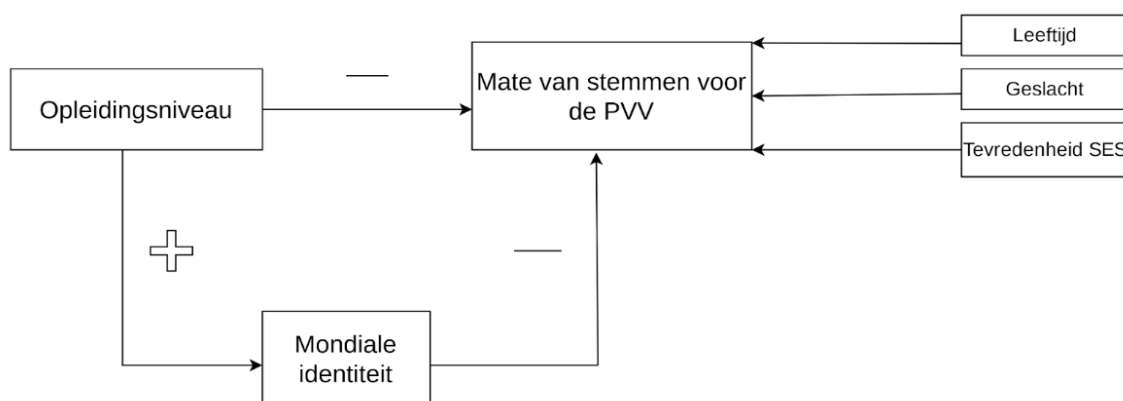
Als tweede controleer ik voor geslacht. Uit verkiezingsonderzoeken blijkt namelijk dat mannen meer stemmen op de PVV dan vrouwen (Nidi, 2021). Daarnaast waren mannen vroeger hoger opgeleid dan vrouwen, waardoor er verschillen kunnen zijn in opleidingsniveau bij vooral de oudere respondenten in dit onderzoek (De Graaf & Kalmijn, 2001). Een aanvullende reden om voor geslacht te controleren is om te reduceren voor een mogelijke selectiebias in de steekproef. In dit onderzoek wordt gebruikgemaakt van het LISS panel, waarbij de vragen door meerdere mensen uit één huishouden worden ingevuld. Het gevolg hiervan is dat de respondenten niet onafhankelijk zijn van elkaar. Om deze bias te verminderen is ervoor gekozen om alleen de huishoudhoofden op te nemen in de steekproef. Aangezien mannen vaker ingeschreven staan als hoofdbewoner dan vrouwen zijn zij oververtegenwoordigd in deze steekproef. Om te voorkomen dat het effect van opleidingsniveau op PVV-stemmen vertekend wordt door een oververtegenwoordiging van mannen in deze steekproef, is het cruciaal om te controleren voor geslacht.

Tot slot controleer ik voor de tevredenheid met sociaal-economische status (SES). Ik heb hiervoor gekozen, omdat hoger opgeleiden vaak meer verdienen dan lager opgeleiden en

dus een hogere inkomens- en beroepsstatus hebben (CBS, 2024). Lager opgeleiden zien vaak mensen met een migratieachtergrond als een bedreiging voor de arbeids- en woningmarkt, omdat zij zich onzeker voelen over hun sociaal-economische positie in de samenleving (Hello et al., 2006). Hierdoor zullen lager opgeleiden mogelijk sneller op de PVV stemmen, omdat de PVV een negatieve houding heeft tegenover arbeidsmigranten. Deze controlevariabele neemt de dreigingsverklaring uit paragraaf 2.1 op in het model en kan zo een goede weergave geven van de bijdrage van deze verklaring. Het zou namelijk kunnen dat het verband tussen opleidingsniveau en PVV-stemgedrag eigenlijk wordt veroorzaakt doordat lager opgeleiden zich vanwege hun lagere sociaal-economische status sneller bedreigd voelen dan hoger opgeleiden, en zo meer geneigd zijn om PVV te stemmen.

2.4. Het onderzoeksmodel

Uit de theorie volgt het onderstaande onderzoeksmodel dat visueel wordt weergegeven in figuur 1. Het figuur laat zien dat opleidingsniveau invloed uitoefent op de mate van PVV-stemmen en dat mondiale identiteit gedeeltelijk dit verband verklaart. Tot slot worden de verbanden gecontroleerd voor leeftijd, geslacht en tevredenheid met SES.

Figuur 1: Visuele weergave van het onderzoeksmodel.

3. Methoden

In dit hoofdstuk worden eerst de dataset en onderzoeksprocedure beschreven, gevolgd door een uitwerking van de operationalisaties. Tot slot komt de analyse-opzet aan bod. De totstandkoming van de dataset en de bewerkingen van alle gebruikte variabelen in dit onderzoek zijn uitgebreid toegelicht in Bijlage 1.

3.1. Beschrijving dataset en onderzoeksprocedure

Voor dit onderzoek is gebruikgemaakt van het LISS panel (Longitudinal Internet Studies for the Social Sciences). Het LISS panel doet longitudinaal onderzoek naar verschillende onderwerpen binnen de sociale wetenschappen en heeft als doel om inzicht te verkrijgen in de voortdurend veranderende samenleving (LISS panel, 2025). LISS wordt beheerd door Centerdata en is verbonden aan de Universiteit van Tilburg (Centerdata, 2022).

Het CBS selecteert willekeurige adressen, waarna Ipsos I&O de huishoudens benadert met de vraag om lid te worden van het LISS panel. Het panel bestaat uit ruim 5000 huishoudens, verspreid over heel Nederland (LISS panel, 2025). Deze huishoudens zijn door het panel benaderd en hebben zich niet zelf aangemeld. Iedereen binnen hetzelfde huishouden kan deelnemen en zo bijdragen aan de onderzoeken van het LISS panel. De eerste maandag van de maand ontvangen de panelleden een vragenlijst via internet die gaat over een specifiek onderwerp. Het invullen van de vragenlijst duurt ongeveer een uur en iedere ingevulde vragenlijst wordt financieel vergoed (LISS panel, 2025).

In dit onderzoek is gebruikgemaakt van twee vragenlijsten: *International solidarity* (Kieruj, 2024) en *achtergrondvariabelen* (Elshout, 2022). De vragenlijst *International solidarity* is voorgelegd aan 5134 geselecteerde respondenten, waarvan 3696 de vragenlijst volledig hebben ingevuld (responspercentage 72,0%). De data van deze vragenlijst is verzameld in november 2022 (Kieruj, 2024). De vragenlijst *achtergrondvariabelen* is gebruikt om inzicht te krijgen in bijvoorbeeld de leeftijd, geslacht en de burgerlijke staat van de respondenten. Maandelijks konden panelleden de achtergrondinformatie updaten (Elshout, 2022).

Het totale aantal respondenten in de dataset bedraagt 11.257 respondenten, omdat er op dat moment nog geen filters waren toegepast. Daarna zijn er verschillende filters toegepast. Zoals eerder benoemd is er in dit onderzoek sprake van afhankelijke waarnemingen, aangezien de vragenlijsten binnen het LISS-panel door meerdere leden uit één huishouden worden ingevuld. Daarom is besloten om alleen de respondenten in de steekproef op te nemen die huishoudhoofd zijn. Dit zijn de respondenten die als hoofdbewoner staan ingeschreven op het woonadres. Na het toepassen van dit filter is het aantal respondenten flink geslonken (N=4348). In dit onderzoek wordt gefocust op PVV-stemgedrag, waarbij in

Nederland men pas mag stemmen vanaf 18 jaar. Door te filteren voor huishoudhoofd (>18 jaar) hoeft er niet nog apart gefilterd te worden voor leeftijd.

Daarnaast zijn de vragenlijsten in dit onderzoek niet aan alle respondenten binnen het LISS-panel voorgelegd. Respondenten die de vragenlijst niet hebben ontvangen, worden als 'missing' in de data beschouwd. Om deze reden is het essentieel om uitsluitend die respondenten te selecteren die daadwerkelijk toegang hebben gehad tot deze vragenlijsten, wat wederom resulteert in een afname van valide respondenten (N=1919).

In dit onderzoek naar het verband tussen opleidingsniveau en PVV-stemmen worden alleen respondenten met een volledig Nederlandse achtergrond opgenomen in de steekproef. Dit houdt in dat eerste en tweede generaties migranten met zowel een niet-Westerse als Westerse achtergrond worden gefilterd. Ik heb hiervoor gekozen, omdat mijn onderzoeksmodel niet geschikt is om verschillen in PVV-stemmen onder migranten te verklaren. Wanneer deze migranten wel worden opgenomen in de steekproef, zal dit mogelijk de resultaten vertekenen. Na het toepassen van dit filter slinkt het aantal valide respondenten opnieuw (N=1538).

Tot slot zijn er ook respondenten die de vragenlijsten niet volledig hebben ingevuld of het antwoord op een vraag niet wisten gefilterd. Voor dit onderzoek worden alleen de respondenten gebruikt die alle relevante vragen hebben beantwoord. Respondenten die deze vragen niet invulden of niet wisten, zijn uitgesloten. Na het filteren van de item-non-response bestaat de uiteindelijke steekproef uit 994 respondenten en is er dus een grote afname in respondenten te zien. Het grootste gedeelte van de 'missings' zat bij de vragen over politieke partijkeuze en SES. Dit zijn gevoelige onderwerpen van iemand zijn persoonlijke leven en is dus een mogelijke verklaring voor die hoge item-non-response.

3.2. Operationalisaties

In deze paragraaf worden de theoretische concepten omgezet in representatieve en meetbare variabelen. Er wordt hierbij onderscheid gemaakt tussen manifeste en latente variabelen. Manifeste variabelen, zoals opleidingsniveau, leeftijd, geslacht en PVV-stemgedrag, zijn direct meetbaar. Latente variabelen, zoals mondiale identiteit en tevredenheid met SES, zijn daarentegen niet direct meetbaar en worden afgeleid uit één of meerdere items. Het is belangrijk dat de gekozen items meten wat er gemeten zou moeten worden, zodat het instrument valide is. Daarnaast is het bij schalen met meerdere items belangrijk dat de items onderlinge samenhang vertonen. Om de onderlinge samenhang tussen items te meten, wordt Cronbach's Alpha gebruikt. Dit meetinstrument geeft een waarde tussen 0 en 1, waarbij een hogere score wijst op sterkere interne consistentie en dus gesteld kan worden dat de schaal betrouwbaar is. Uiteindelijk kan men door

operationalisering systematisch data verzamelen over verschijnselen die niet direct waarneembaar of meetbaar zijn (Babbie, 2020).

Opleidingsniveau

Opleidingsniveau is gemeten door naar het hoogst behaalde diploma van de respondent te kijken. De respondenten konden kiezen uit: basisonderwijs (1), vmbo (2), havo/vwo (3), mbo (4), hbo (5) en wo (6).

PVV-stemmen

Het politiek stemgedrag van de respondenten is gemeten aan de hand van een meertrapsvraag. Eerst kregen de respondenten de vraag: "Als er nu verkiezingen zouden zijn voor de Tweede Kamer, zou u dan gaan stemmen?" De antwoordmogelijkheden op deze vraag zijn: ja (1), misschien (2), nee (3), n.v.t., ik mag niet stemmen (4), weet niet (8), geen antwoord (9). De respondenten die hierbij ja (1) of misschien (2) hebben ingevuld kregen de volgende vraag: "Op welke partij zou u dan waarschijnlijk stemmen?" De respondenten konden bij de vraag kiezen uit: VVD (1), D66 (2), PVV (3), CDA (4), SP (5), PVDA (6), GroenLinks (7), Forum voor Democratie (8), Partij voor de Dieren (9), ChristenUnie (10), SGP (11), DENK (12), JA21 (13), Volt (14), 50PLUS (15), BIJ1 (16), BBB (17), Andere partij (18), Blanco stemmen (19), ik weet het nog niet (88) en geen antwoord (99). Omdat ik in dit onderzoek focus op het verschil tussen niet-pvv-stemmers en wel-pvv-stemmers heb ik ervoor gekozen om mij alleen te richten op de respondenten die antwoord hebben gegeven op het tweede deel van de meertrapsvraag. Die vraag gaat namelijk over de daadwerkelijke partijkeuze van de respondenten. De variabele PVV-stemmen is gedummificeerd, waarbij alle niet-pvv-stemmers gecodeerd zijn als 0 en alle wel-pvv-stemmers gecodeerd als 1. De opties: andere partij (18) en blanco stemmen (19) vallen onder niet-pvv-stemmers. De opties (88) en (99) worden als missende waarden beschouwd, omdat over deze antwoordopties niet met zekerheid gezegd kan worden of ze bij 0 of 1 horen.

Mondiale identiteit

Het latente concept mondiale identiteit is gedefinieerd als het gevoel van verbondenheid met de wereld en de mensheid als geheel (McFarland et al., 2019). Mondiale identiteit wordt gemeten aan de hand van één item, namelijk: "Hoe voelt u zich verbonden met de wereld?" (aab22a201). De respondenten konden op een schaal van 1 tot 4 aangeven hoe sterk dit gevoel van verbondenheid is (1=zeer verbonden - 4=helemaal niet verbonden). Als de respondent het antwoord niet wist was er de keuze om (8) in te vullen, en de keuze (9) betekent geen antwoord. Uiteindelijk is dit item bewerkt tot een nieuwe variabele waarbij de antwoordcategorieën zijn gespiegeld. Hierdoor duidt een hogere score op de variabele op

een sterkere mondiale identiteit. Verder zijn de scores 8 (weet niet) en 9 (geen antwoord) als missende waarden beschouwd, omdat ze geen inhoudelijke waarde hebben (zie Bijlage 1).

Controlevariabelen: leeftijd, geslacht en tevredenheid met SES

De variabele *leeftijd* is gemeten door te vragen naar de leeftijd van de respondent. Dit is de leeftijd van de respondent in hele jaren.

De variabele *geslacht* is gemeten door te vragen naar het geslacht van de respondent. De respondent kon hierbij drie antwoordmogelijkheden geven, namelijk: (1) man, (2) vrouw en (3) anders. In de dataset is te zien dat alleen (1) man en (2) vrouw worden gebruikt en daarom is deze variabele gedummificeerd tot (0) vrouw en (1) man (zie Bijlage 1).

De variabele *tevredenheid met sociaal-economische status* is gemeten aan de hand van de vraag: "Kunt u met een cijfer van 0 tot en met 10 aangeven hoe ontevreden of tevreden u bent over de volgende dingen in uw leven?" Hierbij is 0 (= zeer ontevreden), 10 (= zeer tevreden), 88 (=weet ik niet) en 99 (= geen antwoord). Aan de respondenten zijn de volgende twee subvragen voorgelegd die het latente concept tevredenheid met SES meten: uw maatschappelijke positie. Hiermee bedoelen we de plek die u inneemt in de samenleving, gebaseerd op uw inkomen, opleiding en beroep (aab22a310), en de financiële situatie van uw huishouden (aab22a311). Sociaal-economische status bestaat uit drie indicatoren: inkomensniveau van personen en huishoudens, opleidingsniveau en beroepsniveau (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2022). Dit komt dus overeen met beide items, wat de inhoudsvaliditeit ondersteunt. Daarnaast vormen de items samen een Cronbach's Alpha van 0,853, wat duidt op een goede interne consistentie en dus een goede betrouwbaarheid. Deze twee items zijn daarna samengevoegd tot de nieuwe variabele *tevreden_ses*. Voor deze variabele zijn de scores 88 (weet niet) en 99 (geen antwoord) als missende waarden beschouwd, omdat ze geen inhoudelijke waarde hebben (zie Bijlage 1).

3.3. Analyse-opzet

Voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag wordt een logistische en lineaire regressieanalyse toegepast. De afhankelijke variabele is PVV-stemmen en is een dummy-variabele. De volgende hypothesen worden getoetst:

1. Hoger opgeleiden hebben een lagere kans om op de PVV te stemmen dan lager opgeleiden.
2. Hoger opgeleiden hebben een lagere kans om op de PVV te stemmen dan lager opgeleiden, omdat ze een sterkere mondiale identiteit ervaren.

Model 1 schat de invloed van opleidingsniveau op de mate van PVV-stemmen *zonder* de overige variabelen. Het doel van dit model is om de directe invloed van opleidingsniveau op PVV-stemmen te onderzoeken, zonder rekening te houden met andere verklaringen.

In model 2 worden de controlevariabelen (leeftijd, geslacht en tevredenheid met SES) toegevoegd en zal hypothese 1 worden getoetst. Op deze manier kan er voor mogelijke schijnverbanden worden gecontroleerd, dit versterkt de interne validiteit van het onderzoek.

Met behulp van model 3 en 4 wordt hypothese 2 getoetst. In model 3a wordt eerst de mediator mondiale identiteit als afhankelijke variabele geschat door de onafhankelijke variabele opleidingsniveau (model 3a) om daarna de controlevariabelen toe te voegen (model 3b). Er zal hier worden onderzocht of respondenten die hoger scoren op opleiding ook hoger scoren op mondiale identiteit en of er dus sprake is van een verband. In model 4 zijn alle variabelen opgenomen en wordt onderzocht of mondiale identiteit ook invloed heeft op de afhankelijke variabele PVV-stemmen. Op deze manier wordt onderzocht of hoger opgeleiden eerder PVV-stemmen doordat ze een sterkere mondiale identiteit ervaren.

Met behulp van model 5a en 5b wordt de invloed van de controlevariabele tevredenheid met SES nader bekeken. Op deze manier kan er onderzocht worden of hoger opgeleiden minder PVV-stemmen dan lager opgeleiden, omdat ze meer tevreden zijn met hun sociaal-economische status. Deze verklaring is in lijn met de dreigingsverklaring van Hello et al. (2006) uit de theorieparagraaf en dient als een aanvullende analyse.

4. Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van statistische analyses gepresenteerd en geïnterpreteerd. Het resultatenhoofdstuk bestaat uit de beschrijvende univariate en bivariate statistieken, de modelevaluatie en tot slot de hypothesetoetsing.

4.1. Beschrijvende univariate statistieken

In deze paragraaf wordt kort beschreven hoe de uiteindelijke bewerkte variabelen in het onderzoek verdeeld zijn, dit wordt gedaan met behulp van tabel 1. De gegevens van deze paragraaf zijn gebaseerd op de output van Bijlage 2 (N=994).

Allereerst is in tabel 1 te zien dat veel mensen in de uiteindelijke steekproef niet op de PVV hebben gestemd, namelijk 91,80%. Dit zijn 82 respondenten (zie Bijlage 1 en Bijlage 2) en is dus eigenlijk best veel.

Het gemiddelde opleidingsniveau van de respondenten ligt tussen het mbo en het hbo ($M=4,10$; $range=1-6$). Het grootste gedeelte van respondenten heeft dus mbo of hbo als opleidingsniveau. Verder is te zien dat de score van de respondent gemiddeld 1,44 punten hoger of lager is dan het gemiddelde ($SD=1,44$).

Bij mondiale identiteit ligt het gemiddelde iets boven het midden van de schaal ($M=2,24$; $range=1-4$). Dit betekent dat de meeste respondenten zich redelijk verbonden voelen met de wereld. Daarnaast heeft 75% van de respondenten een score van 3,00 of lager ($Q3=3,00$), wat betekent dat 75% van de respondenten zich verbonden voelt met de wereld óf een lagere mate van verbondenheid voelt met de wereld.

De gemiddelde leeftijd van de respondenten is redelijk hoog ($M=61,66$), wat betekent dat een groot deel van de respondenten ouder dan 60 is. De spreiding van leeftijd is vrij groot ($SD=15,37$), wat betekent dat de leeftijden van de respondenten gemiddeld 15,37 jaar afwijken van de gemiddelde leeftijd van 61,66.

Het grootste gedeelte van de respondenten in de steekproef is man (Man=68,8%, Vrouw=31,2%). Zoals in het methodenhoofdstuk is benoemd is dit te verklaren doordat er in dit onderzoek is geselecteerd op huishoudhoofden. Aangezien mannen vaker staan ingeschreven als hoofd van het huishouden, zijn er veel vrouwen in de steekproef afgevallen.

Tot slot is in tabel 1 te zien dat er veel respondenten tevreden zijn over hun sociaal-economische status ($M=7,18$; $range=1-10$). Wel is er een redelijke spreiding te zien ($SD=1,50$; $range=1-10$), wat betekent dat de score van de respondent gemiddeld 1,50 hoger of lager is dan het gemiddelde. Ook is te zien dat 50% van de respondenten een score van 7,50 of lager heeft. Wat erop duidt een groot deel van de respondenten erg tevreden is over zijn of haar sociaal-economische status ($Mdn=7,50$).

Tabel 1: Beschrijving van de analyse van de opgenomen variabelen: gemiddelde (standaard-deviatie), minimum- en maximumwaarde, eerste kwartiel, derde kwartiel, en de mediaan.

Variabelen	Gemiddelde (SD)	Min.	Max.	Mediaan	Q1	Q3	N
<i>PVV-stem</i> (0=niet-pvv-stem, 1=wel-pvv-stem)	91,80% (niet-pvv) 8,2% (wel-pvv)	-	-	-	-	-	994
<i>Opleiding</i>	4,10 (1,44)	1,00	6,00	4,00	3,00	5,00	994
<i>Mondiale id.</i>	2,24 (0,82)	1,00	4,00	2,00	2,00	3,00	994
<i>Leeftijd</i>	61,66 (15,37)	19,00	93,00	65,00	53,00	73,00	994
<i>Geslacht</i> (0=vrouw, 1=man)	31,20% (vrouw) 68,80% (man)	-	-	-	-	-	994
<i>Tevredenheid met SES</i>	7,18 (1,50)	0,00	10,00	7,50	6,50	8,00	994

**De frequenties van de variabelen PVV-stem en geslacht zijn weergegeven in percentages.*

4.2. Beschrijvende bivariate statistieken

In deze paragraaf worden de correlaties benoemd en geïnterpreteerd, zo wordt er gekeken of variabelen onderling samenhangen en of dit overeenkomt met de verwachtingen uit de theorieparagraaf. Daarna volgt de t-toets voor de mate van pvv-stemmen en de overige variabelen. Door te kijken naar de significantie kan er worden geanalyseerd of de groepen niet-pvv-stemmers en wel-pvv-stemmers onderling verschillen. De gegevens van deze paragraaf zijn gebaseerd op de output van Bijlage 2.

Uit tabel 2 en 3 blijkt dat hoger opgeleiden minder vaak op de PVV-stemmen dan lager opgeleiden ($r = -0,170$; $p < 0,01$): het gemiddelde opleidingsniveau van PVV-stemmers is lager dan dat van niet-PVV-stemmers ($M_{PVV} = 3,280$ vs. $M_{niet-PVV} = 4,170$; $t = 5,434$; $p < 0,01$). Dit komt overeen met de eerste verwachting uit de theorieparagraaf.

Ook wordt er vanuit de theorieparagraaf verwacht dat hoger opgeleiden een sterkere mondiale identiteit ervaren. Uit tabel 2 blijkt dat er een positieve significante samenhang is tussen opleidingsniveau en mondiale identiteit ($r = 0,095$; $p < 0,01$). Hoewel de samenhang vrij zwak is, komt het wel overeen met de tweede verwachting uit de theorieparagraaf.

Om het mediatieverband verder te beoordelen is het ook van belang om te kijken naar het verband tussen mondiale identiteit en de mate van PVV-stemmen. Uit tabel 2 en 3 blijkt dat mensen die een sterkere mondiale identiteit ervaren minder geneigd zijn om op de PVV te

stemmen ($r = -0,124$; $p < 0,01$): de gemiddelde mondiale identiteit van PVV-stemmers is lager dan dat van niet-PVV-stemmers ($M_{PVV} = 1,902$ vs. $M_{niet-PVV} = 2,274$; $t(992) = 3,944$; $p < 0,01$). Ondanks dat de samenhang vrij zwak is, is het wel significant. Dus de verwachting uit de theorieparagraaf over een mogelijk mediatieverband blijkt op basis van de correlaties terecht.

Kijkend naar de controlevariabelen is in tabel 2 en 3 te zien dat mensen die ouder zijn significant samengaan met een lager opleidingsniveau, maar ze stemmen niet significant meer PVV ($r = -0,294$, $p = 0,01$; $t(992) = 2,780$, $p = 0,006$). Ouderen hebben dus gemiddeld een lagere opleiding dan jongere mensen, dit komt ook naar voren in de theorieparagraaf.

Geslacht heeft geen significante correlatie met opleiding (*Cramer's V* = 0,028) en dus is er geen samenhang tussen het opleidingsniveau en iemands geslacht. Wel heeft geslacht een negatieve significante correlatie met mondiale identiteit ($r = -0,157$; $p < 0,01$). Deze samenhang is zwak, maar er kan wel gesteld worden dat mannen minder mondiale identiteit ervaren dan vrouwen. In tabel 3 is af te lezen dat mannen (72,3%) meer geneigd zijn om PVV te stemmen dan vrouwen (26,8%), wat overeenkomt met de verwachting uit de theorie.

Tot slot wordt er uit de theorieparagraaf verwacht dat mensen met een hogere opleiding meer tevreden zullen zijn met hun sociaal-economische status, omdat ze vaak meer geld verdienen. Verder wordt er verondersteld dat mensen die meer tevreden zijn met hun sociaal-economische status minder PVV zullen stemmen, omdat ze zich mogelijk minder snel bedreigd voelen. Uit tabel 2 en 3 blijkt dat mensen met meer tevredenheid van sociaal-economische status een hoger opleidingsniveau hebben en minder PVV-stemmen ($r = 0,228$, $p < 0,01$; $r = -0,193$, $p < 0,01$). Daarnaast scoren niet-pvv-stemmers gemiddeld ruim een hele punt hoger op tevredenheid met SES dan wel-pvv-stemmers, dit verschil is significant ($M = 7,266$; $M = 6,213$), ($t(992) = 6,191$; $p < 0,001$). De benoemde ondervindingen in deze alinea komen overeen met de verwachtingen uit de theorieparagraaf.

Tabel 2: Correlaties tussen de variabelen die zijn opgenomen in de analyse (N=994).

	1.	2.	3.	4.	5.	6.
1. PVV-stem	-	-	-	-	-	-
2. Opleiding	-0,170**	-	-	-	-	-
3. Mondiale identiteit	-0,124**	0,095**	-	-	-	-
4. Leeftijd	-0,088**	-0,294**	0,155**	-	-	-
5. Geslacht	0,028	0,052	-0,157**	-0,001	-	-
6. Tevreden met SES	-0,193**	0,228**	0,141**	0,103**	0,066*	-

*Significant bij $p < 0,05$. & **significant bij $p < 0,01$.

Tabel 3: T-toets en gemiddelde scores op de variabelen opleiding, mondiale identiteit, leeftijd en de controlevariabelen voor de groepen niet-pvv-stemmers en wel-pvv-stemmers (N=994).

	Niet-pvv-stem	Wel-pvv-stem	T-waarde	Sig. (2-zijdig)
1. Opleiding	4,170	3,280	5,434	<0,001
2. Mondiale identiteit	2,274	1,902	3,944	<0,001
3. Leeftijd	62,070	57,160	2,780	0,006
4. Geslacht	0=31,6%	0=26,8%	-	-
0=vrouw	1=68,4%	1=72,3%		
1=man				
5. Tevreden met SES	7,266	6,213	6,191	<0,001

Geslacht is met percentages aangegeven in plaats van gemiddelde.

Het verschil in percentage pvv-stemmers tussen mannen en vrouwen is 45,5%.

Geslacht is met de Cramer's V berekend (*Cramer's V*=0,028; *p*=0,374).

4.3. Modevaluatie

Zoals eerder benoemd wordt er in dit onderzoek gebruikgemaakt van een logistische regressie, omdat de afhankelijke variabele PVV-stemmen een dummy-variabele is. De hypothesen uit de theorieparagraaf luiden als volgt:

1. Hoger opgeleiden hebben een lagere kans om op de PVV te stemmen dan lager opgeleiden.
2. Hoger opgeleiden hebben een lagere kans om op de PVV te stemmen dan lager opgeleiden, omdat ze een sterkere mondiale identiteit ervaren.

Alleen de modellen 1, 2 en 4 modellen worden met een logistische regressie getoetst in dit onderzoek. Er wordt namelijk ook nog een lineaire regressie gedaan voor het mediatieverband, waarbij mondiale identiteit de afhankelijke variabele is in plaats van pvv-stemmen. De lineaire regressie wordt getoetst met de modellen 3a en 3b. In de volgende twee deelparagrafen wordt de modelfit beoordeeld en wordt er gecontroleerd of er aan alle assumpties is voldaan. Verder wordt er gecontroleerd voor multicollineariteit en mogelijke uitbijters. Op deze manier wordt de kwaliteit van beide regressieanalyses beoordeeld.

4.3.1. Modelfit

Om de modelfit te beoordelen wordt er gebruik gemaakt van tabel 4 en tabel 5. Hierin staan verschillende maten die de fit van het model kunnen beoordelen en dus een indicatie geven of de modellen goed bij de data passen.

Ten eerste is te zien in model 1 dat de Deviance significant beter is dan het lege model ($X^2 = 27,292$; $p < 0,001$). Dit houdt in dat Model 1 beter is dan Model 0 voor het voorspellen van de mate van PVV-stemmen. De Deviance (goodness-of-fit) geeft namelijk de totale foutenmaat van het model weer. Verder is de Hosmer-Lemeshow-toets ook significant ($X^2 = 33,774$; $p < 0,001$), wat een indicatie geeft dat de voorspelde en geobserveerde kansen van elkaar verschillen. Dit betekent dat het model niet helemaal goed bij de data past

In model 2 worden de controlevariabelen toegevoegd naast opleiding met PVV-stemmen als afhankelijke variabele. In dit model is te zien dat de Deviance significant kleiner is dan in model 1 en dat dit verschil ook significant is ($X^2 = 40,650$; $p < 0,001$). Dus model 2 maakt significant minder fouten dan model 1 en dus past het tweede model beter bij de data dan het eerste model. Daarnaast is de Hosmer-Lemeshow-toets na het toevoegen van de controlevariabelen niet meer significant ($X^2 = 5,348$; $p = 0,720$). Dit geeft een indicatie dat de verschillen tussen de observaties en modelschattingen klein zijn.

In model 4 wordt de mediator mondiale identiteit toegevoegd, hierbij is te zien dat de Deviance significant kleiner is dan bij model 2 ($X^2 = 4,887$; $p = 0,027$). Dus model 4 maakt significant minder fouten dan model 2 en past dus van deze modellen het best bij de data. Verder is de Hosmer-Lemeshow-toets na het toevoegen van mondiale identiteit wederom niet significant ($X^2 = 6,301$; $p = 0,614$). Dit betekent dat er geen reden is om aan te nemen dat model 4 niet goed bij de data zou passen.

In model 3a wordt mondiale identiteit als afhankelijke variabele geschat aan de hand van opleidingsniveau met een lineaire regressieanalyse. Model 3a laat zien dat opleidingsniveau slechts 0,9% van de variantie in mondiale verklaart ($R^2 = 0,009$). De F-change is significant ($F\text{-change} = 9,062$; $p = 0,003$). Dus ondanks dat het effect op basis van de verklaarde percentage klein is, heeft opleidingsniveau toch een statistisch significante bijdrage in de voorspelling van mondiale identiteit.

In model 3b worden de controlevariabelen toegevoegd. Model 3b laat zien dat de controlevariabelen ervoor zorgen dat er meer variantie in mondiale identiteit wordt verklaard, namelijk 8,3% ($R^2 = 0,083$). Verder is de F-change ook significant ($F\text{-change} = 26,461$; $p < 0,001$). Dit duidt erop dat het toevoegen van de controlevariabelen leidt tot een significant betere voorspelling van mondiale identiteit.

4.3.2. Modelassumpties, multicollineariteit, uitbijters en invloedrijke punten

Voor de logistische regressieanalyse moet worden voldaan aan een aantal modelassumpties. Als eerste moet er rekening worden gehouden met de onafhankelijkheidsassumptie van de respondenten. Er wordt aan deze assumptie voldaan, omdat er in dit onderzoek is geselecteerd op hoofdhuishouden (zie paragraaf 3.1 en Bijlage 1). Als tweede moet er ook gecontroleerd worden op multicollineariteit. Wanneer er binnen een onderzoek sprake is van multicollineariteit, kan het uiteindelijk niet gegeneraliseerd worden naar andere populaties. Om de multicollineariteit te controleren wordt er gebruikgemaakt van VIF-scores. Wanneer een VIF-score groter is dan 4 is er mogelijk sprake van multicollineariteit, omdat de predictoren dan te sterk onderling samenhangen. In tabel 4 is te zien dat de hoogste VIF-score 1,203 is en dat er dus geen sprake is van multicollineariteit in de logistische regressieanalyse.

In de modellen 3a en 3b is de variabele mondiale identiteit geschat door opleiding en de controlevariabelen met behulp van een lineaire regressie. Voor de lineaire regressie moet ook worden gecontroleerd voor verschillende modelassumpties. In Bijlage 3 is te zien dat de assumpties van onafhankelijke cases, lineariteit, homoscedasticiteit en normaliteit niet worden geschonden. Dit is ten gunste van de validiteit van dit onderzoek. Tot slot wordt er ook voor de lineaire regressieanalyse gecontroleerd voor multicollineariteit. In tabel 5 is te zien dat de hoogste VIF-score 1,183 is en dat er dus geen sprake is van multicollineariteit.

Tot slot is er alleen voor de logistische regressie gekeken naar uitbijters en invloedrijke punten. Na het verwijderen van de 20 hoogste Leverage-cases en 10 hoogste DFBETA-cases is gebleken dat deze cases nauwelijks invloed uitoefenen op het hoofdeffect van de regressieanalyse. Het effect van opleiding op PVV-stemmen veranderde minimaal en bleef significant. Om deze reden is ervoor gekozen om de algemene regressieanalyse met alle uitbijters als leidraad te gebruiken en op basis daarvan alle resultaten te interpreteren. De output van deze deelparagraaf en de toelichting op de gemaakte keuzes is uitgebreid terug te vinden in Bijlage 3.

4.4. Hypothesetoetsing

In deze paragraaf worden aan de hand van tabel 4 en tabel 5 de hypothesen uit het theoriehoofdstuk getoetst. In de eerste hypothese is gesteld dat hoger opgeleiden een lagere kans hebben om op de PVV te stemmen dan lager opgeleiden. Voor het beantwoorden van deze hypothese wordt model 2 gebruikt, die wordt weergegeven in tabel 4. In tabel 4 is te zien dat opleidingsniveau de kans op de mate van PVV-stemmen significant verlaagt ($OR=0,602$; $p<0,001$). Dit betekent dat bij elke toename in eenheid van opleidingsniveau de voorspelde odds op de mate van PVV-stemmen met 39,8% afneemt ten opzichte van niet-

PVV-stemmers, gegeven dat de overige variabelen in het model constant worden gehouden. Hoger opgeleiden hebben dus een lagere kans om PVV te stemmen dan lager opgeleiden.

Concluderend, de eerste hypothese wordt ondersteund.

In de tweede hypothese is gesteld dat hoger opgeleiden een lagere kans hebben om op de PVV te stemmen dan lager opgeleiden, omdat ze een sterkere mondiale identiteit ervaren dan lager opgeleiden. Voor het toetsen van een mediatiehypothese moet aan meerdere voorwaarden voldaan zijn (Baron & Kenny, 1986). Allereerst moet er sprake zijn van een hoofdverband tussen opleidingsniveau en PVV-stemmen. Deze stap is in bovenstaande alinea al gedaan door naar model 2 te kijken en aan de eerste voorwaarde wordt dus voldaan. De overige voorwaarden zijn als volgt:

De tweede voorwaarde stelt dat er een verband moet zijn tussen opleidingsniveau en mondiale identiteit, hiervoor wordt gebruikgemaakt van model 3b in tabel 5. In model 3b is te zien dat het effect van opleidingsniveau op mondiale identiteit significant is ($b=0,077$; $p=<0,001$). Dus met elke eenheid stijging in opleidingsniveau, stijgt mondiale identiteit met 0,077 eenheden. Ondanks het effect wel significant is, is dit effect wel redelijk klein. Op basis van de bevindingen in deze alinea wordt er ook aan de tweede voorwaarde voldaan.

De derde voorwaarde stelt dat er een verband moet zijn tussen de mediator mondiale identiteit en de mate van PVV-stemmen, gecontroleerd voor opleidingsniveau. Om te kijken of aan deze voorwaarde is voldaan, wordt er gebruik gemaakt van model 4 in tabel 4. Uit model 4 blijkt dat de mate van mondiale identiteit samenhangt met een lagere kans op het stemmen van de PVV ($OR=0,705$; $p=0,029$). Dit betekent dat als mondiale identiteit één eenheid stijgt, de voorspelde odds om op de PVV te stemmen afneemt met 29,5%. Dus hoe meer iemand zich verbonden voelt met de wereld, hoe kleiner de kans is dat die persoon op de PVV gaat stemmen. Ondanks dat het significantieniveau niet heel sterk is, wordt er wel aan deze voorwaarde voldaan.

De laatste voorwaarde stelt dat het significante verband tussen opleiding en PVV-stemmen moet verminderen nadat de mediator mondiale identiteit is toegevoegd in het model. Op deze manier wordt gekeken of mondiale identiteit een deel van het verband tussen opleiding en PVV-stemmen overneemt. Hiervoor worden de verschillen tussen model 2 en model 4 in tabel 4 met elkaar vergeleken. Uit model 4 blijkt dat elke eenheid stijging in opleidingsniveau de odds van PVV-stemmen met 38,5% significant laat afnemen ten opzichte van niet-PVV-stemmers, gegeven de overige variabelen in het model ($OR=0,615$; $p=<0,001$). Ondanks dat er hieruit gesteld kan worden dat hoger opgeleiden een lagere kans hebben om PVV te stemmen dan lager opgeleiden, is deze kans maar 1,3% lager dan het hoofdeffect zonder mondiale identiteit in model 2 ($OR=0,602$; $p=<0,001$). Wanneer men de helling van opleiding

in model 2 ($b=-0,508$; $p<0,001$) vergelekt met de helling van opleiding in model 4 ($b=-0,487$; $p<0,001$) is er zeer weinig verschil te zien. Om de voorwaarde nader te onderzoeken wordt er nog naar de betrouwbaarheidsintervallen van beide hellingen gekeken. De BHI's van de hellingen overlappen erg sterk, namelijk: Model 2 [0,500-0,725] en Model 4 [0,509-0,742] en dus is het mediatie-effect van mondiale identiteit zwak (zie Bijlage 2). Op basis van de voorwaarden van Baron & Kenny (1986) zijn er twee losse effecten gevonden: hoger opgeleiden hebben een sterkere mondiale identiteit en stemmen minder PVV. Daarnaast stemmen mensen met een sterkere mondiale identiteit minder PVV. Er is echter geen sprake van mediatie: mondiale identiteit verklaart niet het verband tussen opleidingsniveau en de mate van PVV-stemmen. Concluderend, de tweede hypothese wordt niet ondersteund.

4.4.1 Invloed controlevariabelen: leeftijd en geslacht

In deze deelparagraaf wordt duidelijk in hoeverre de controlevariabelen leeftijd en geslacht invloed hebben op de resultaten van de regressieanalyses. Dit wordt geanalyseerd aan de hand van de modellen 1,2 en 4 uit tabel 4. Uit model 2 en 4 blijkt dat leeftijd een significant effect heeft op PVV-stemmen ($b=-0,035$, $p<0,001$; $b=-0,032$, $p<0,001$). Echter heeft het toevoegen van leeftijd weinig invloed op het hoofdverband tussen opleiding en PVV-stemmen ($b_1=-0,405$, $p<0,001$; $b_2=-0,508$, $p<0,001$). Er kan dus gesteld worden dat het significante verschil in PVV-stemmen onder hoger opgeleiden niet verklaard wordt door leeftijd. Tot slot blijkt uit de modellen 2 en 4 dat geslacht geen invloed heeft op PVV-stemmen ($b=0,363$, $p=0,180$; $b=0,267$, $p=0,333$). Er kan dus gesteld worden dat het significante verschil in PVV-stemmen onder hoger opgeleiden niet verklaard wordt door geslacht.

4.4.2 Invloed controlevariabele: tevredenheid met sociaal-economische status

In deze deelparagraaf wordt duidelijk of de mate van tevredenheid met SES invloed heeft op de resultaten. Dit wordt geanalyseerd aan de hand van de modellen 5a en 5b uit tabel 6. Uit tabel 6 blijkt dat tevredenheid met SES een significant deel in PVV-stemmen verklaart en het significante hoofdeffect tussen opleiding en PVV-stemmen vermindert ($b=-0,275$, $p<0,001$; $b=-0,585$, $p<0,001$; $b=-0,508$, $p<0,001$). Daarnaast verschillen de BHI's van de hellingen van opleiding ook redelijk: Model 5a [0,466-0,666] en Model 5b [0,500-0,725]. Verder wordt het significante effect van leeftijd ook minder nadat tevredenheid met SES wordt toegevoegd aan het model ($b=-0,041$, $p<0,001$; $b=-0,035$, $p<0,001$). Ook hier blijft het effect significant, maar is er wel een afname in effect te zien. Op basis van bovengenoemde bevindingen neemt tevredenheid met SES mogelijk een deel van het verband tussen opleidingsniveau en PVV-stemmen over en is dus een mogelijke mediërende factor. Het vermoeden dat hoger opgeleiden minder PVV-stemmen, omdat ze zich mogelijk minder bedreigd voelen dan lager opgeleiden lijkt dus terecht. Dit is in lijn met de traditionele verklaring uit de theorieparagraaf, die gebaseerd is op eerder onderzoek van Hello et al. (2006).

Tabel 4: Resultaten van de logistische regressieanalyse met PVV-stemmen als de afhankelijke variabele en opleiding, leeftijd, geslacht, tevredenheid met ses en mondiale identiteit als onafhankelijke variabelen (n=994).

	Model 1			Model 2			Model 4			
	b (SE)	OR	p	b (SE)	OR	p	b (SE)	OR	p	VIF
Constante	-0,897 (0,288)	0,408	0,002	3,186 (0,788)	24,192	<0,001	3,618 (0,818)	37,278	<0,001	
Opleiding	-0,405 (0,078)	0,667	<0,001	-0,508 (0,095)	0,602	<0,001	-0,487 (0,096)	0,615	<0,001	1,203
Leeftijd				-0,035 (0,009)	0,965	<0,001	-0,032 (0,009)	0,968	<0,001	1,169
Geslacht				0,363 (0,271)	1,438	0,180	0,267 (0,275)	1,306	0,333	1,038
Tevr. SES				-0,275 (0,069)	0,760	<0,001	-0,259 (0,070)	0,772	<0,001	1,106
Mondiale identiteit							-0,350 (0,160)	0,705	0,029	1,090
Deviance (-2LL)	538,933			498,283			493,396			
X ² -toets (LR)	27,292		<0,001	40,650		<0,001	4,887		0,027	
X ² -Hosmer-Lemesh.	33,774		<0,001	5,348		0,720	6,301		0,614	
N	994			994			994			

*Significant bij p < 0,05. *OR=Odds-Ratio

Tabel 5: Resultaten van de lineaire regressieanalyse met mondiale identiteit als afhankelijke variabele en opleiding en de controlevariabelen als onafhankelijke variabelen (n=994).

	Model 3a		Model 3b		VIF-scores
	b (SE)	p	b (SE)	p	
Constante	2,020 (0,079)	<0,001	1,124 (0,173)	<0,001	
Opleiding	0,054 (0,018)	0,003	0,077 (0,019)	<0,001	1,183
Leeftijd			0,010 (0,002)	<0,001	1,133
Geslacht			-0,303 (0,054)	<0,001	1,006
Tevre. Ses			0,056 (0,017)	0,001	1,094
R ²	0,009		0,083		
R-adjusted	0,008		0,079		
F-change	9,062	0,003	26,461	<0,001	

*Significant bij p < 0,05.

Tabel 6: Resultaten van de logistische regressie met pvv-stemmen als afhankelijke variabele en tevredenheid met SES als mogelijke mediator (n=994).

	Model 5a			Model 5b			VIF
	b (SE)	P	OR	b (SE)	P	OR	
Constante	2,007 (0,727)	0,006	7,440	3,186 (0,788)	<0,001	24,192	
Opleiding	-0,585 (0,091)	<0,001	0,557	-0,508 (0,095)	<0,001	0,602	1,183
Leeftijd	-0,041 (0,008)	<0,001	0,960	-0,035 (0,009)	<0,001	0,965	1,133
Geslacht	0,286 (0,266)	0,282	1,331	0,363 (0,271)	0,180	1,438	1,006
Tevre. Ses				-0,275 (0,069)	<0,001	0,760	1,094
Deviance (-2LL)	513,383			498,283			
X ² -toets (LR)	52,841	<0,001		15,100	<0,001		
X ² -Hosmer-Lemesh.	1,526	0,992		5,348	0,720		

*Significant bij $p < 0,05$.

Model 5b is hetzelfde als model 2.

VIF-scores zijn hetzelfde als model 3b.

5. Conclusie & Discussie

In dit onderzoek is onderzocht of hoger opgeleiden in mindere mate PVV-stemmen, omdat ze een sterkere mondiale identiteit ervaren. De centrale onderzoeksvraag luidde als volgt: *“Stemmen hoger opgeleiden in mindere mate op de PVV dan lager opgeleiden, en in hoeverre wordt dit verklaard door mondiale identiteit?”*

Op basis van de resultaten in dit onderzoek kan gesteld worden dat er een negatief verband bestaat tussen opleidingsniveau en PVV-stemmen. Naarmate mensen hoger opgeleid zijn, zijn zij dus minder geneigd om op de PVV te stemmen. Deze bevinding sluit aan bij eerdere onderzoeken van De Vries (2017) en Gidron & Hall (2017), die onderzoek hebben gedaan naar de invloed van opleidingsniveau op rechts-populistische en rechts-extremistische opvattingen. Het is dus geen verrassing dat dit verband in dit bachelorwerkstuk is gevonden.

In de theorieparagraaf zijn op basis van eerder onderzoek drie plausibele verklaringen gegeven waarom lager opgeleiden een negatievere houding hebben ten aanzien van migranten, en dus eerder geneigd zijn om op de PVV te stemmen dan hoger opgeleiden. De eerste verklaring stelde dat hoger opgeleiden meer in staat zijn om kritisch te redeneren dan lager opgeleiden (Sherkat, 2021). De tweede verklaring stelde dat hoger opgeleiden een minder autoritaire persoonlijkheid hebben dan lager opgeleiden (Adorno et al., 1950, zoals geciteerd in Hello et al., 2006). De laatste verklaring stelde dat hoger opgeleiden zich minder snel bedreigd voelen dan lager opgeleiden (Hello et al., 2006). In dit bachelorwerkstuk is er voor die dreigingsverklaring gecontroleerd. Op basis van de resultaten kan gesteld worden dat de ervaren dreiging onder lager opgeleiden een cruciale verklaring is voor de invloed van opleidingsniveau op de mate van stemmen voor de PVV. Dit gevonden effect is geen verrassing en is al veelzijdig onderzocht. Hello et al. (2006) stellen namelijk dat de dreigingsverklaring geldt als een van de belangrijkste verklaringen voor het verband tussen opleidingsniveau en rechts-populistisch stemgedrag. Ook Kurer (2020) benadrukt dit door te stellen dat een lagere sociaal-economische status zorgt voor een groter gevoel van dreiging, wat resulteert in meer rechts-populistische voorkeuren. Naast de invloed van de dreigingsverklaring is in dit bachelorwerkstuk ook gecontroleerd voor de effecten van leeftijd en geslacht. Op basis van de resultaten kan gesteld worden dat leeftijd en geslacht geen verklarende rol spelen in het verband tussen opleidingsniveau en mate van PVV-stemmen.

In dit bachelorwerkstuk werd ook verwacht dat mondiale identiteit een verklarende schakel is in het verband tussen opleidingsniveau en de mate van PVV-stemmen. Mondiale identiteit zou mogelijk vervlochten zijn met twee van de drie bestaande verklaringen uit eerder onderzoek. In de theorieparagraaf werd dit beargumenteerd dat het kritisch denkvermogen onder hoger opgeleiden (cognitive sophistication) bijdraagt aan een sterkere mondiale

identiteit. Hoger opgeleiden zouden complexe nationale thema's beter in een mondiale context kunnen plaatsen, waardoor zij zich meer verbonden zouden voelen met de wereld (Sherkat, 2021). Daarnaast zouden zij minder autoritaire persoonlijkheidstrekken vertonen dan lager opgeleiden, wat ruimte biedt voor een bredere en etnisch diverse groepsidentiteit (Adorno et al., 1950, zoals geciteerd in Hello et al., 2006). Ook dit zou mogelijk leiden tot een sterkere mondiale identiteit. Uit de resultaten van dit onderzoek bleek uiteindelijk dat hoger opgeleiden een sterkere mondiale identiteit ervaren dan lager opgeleiden, en dat mensen met een sterkere mate van mondiale identiteit minder geneigd zijn om op de PVV te stemmen. Tegelijkertijd bleek dat de invloed van mondiale identiteit niet voldoende was om de opleidingsverschillen in mate van PVV-stemmen te verklaren.

Het ontbreken van steun voor de verklarende rol van mondiale identiteit in dit bachelorwerkstuk kan mogelijk het gevolg zijn van theoretische beperkingen. In de theorieparagraaf veronderstelde ik dat hoger opgeleiden door kritisch denken en minder autoritaire trekken, een sterkere mondiale identiteit zouden ervaren. Het zou kunnen dat mondiale identiteit toch minder nauw vervlochten is in deze bestaande verklaringen over de invloed van opleidingsniveau op de mate van PVV-stemmen. Mogelijk zijn de veronderstelde mechanismen dat hoger opgeleiden thema's eerder in een mondiale context plaatsen en een bredere groepsidentiteit hanteren niet plausibel genoeg om hun lagere steun voor rechts-populisme te verklaren.

Eerder onderzoek van McFarland et al. (2019) en Chen (2021) stelden dat onderwijs kan leiden tot een sterkere mondiale identiteit, en dat mondiale identiteit zou samenhangen met een positievere houding ten aanzien van migranten. Ondanks dat speelt mondiale identiteit in dit bachelorwerkstuk geen zelfstandige, verklarende rol voor rechts-populistische opvattingen onder lager opgeleiden. Aangezien mondiale identiteit een relatief nieuw concept is, zijn de onderliggende theoretische verklaringsmechanismen nog niet lang en breed onderzocht. Toekomstig onderzoek zou zich daarom meer kunnen richten op de rol van mondiale identiteit in het politiek stemgedrag van mensen. Dit kan bijdragen aan een beter begrip van de politieke implicaties van mondiale identiteit en helpt bij het verder ontwikkelen van mogelijke verklaringen.

Naast mogelijke theoretische beperkingen kan er ook sprake zijn van methodologische beperkingen. In dit bachelorwerkstuk is mondiale identiteit namelijk gemeten aan de hand van één item, met weinig variatie in antwoordcategorieën. Dit zou de resultaten kunnen vertekenen, maar als het meetinstrument echt onbetrouwbaar was geweest, zouden de twee losse effecten van mondiale identiteit met opleiding en PVV-stemmen waarschijnlijk ook niet zijn gevonden.

Het is relevant om dit onderzoek over een aantal jaar te herhalen met actuele data en verkiezingsuitslagen. De gebruikte kwantitatieve data van dit bachelorwerkstuk is afkomstig uit het najaar van 2022, terwijl de laatste Tweede Kamerverkiezingen plaatsvonden in het najaar van 2023. Gedurende dat jaar kunnen er nationale en mondiale ontwikkelingen zijn geweest die de voorkeuren van de kiezers hebben beïnvloed. Dit leidt ertoe dat de opvattingen die in 2022 zijn gemeten, mogelijk niet geheel representatief waren voor het uiteindelijke stemgedrag in 2023.

Uit de verkiezingsuitslagen van 2023 bleek dat 24% van de PVV-stemmers hoger opgeleid is (Kiesraad, 2023), terwijl dit in 2021 nog 17% was (Kiesraad, 2021). Dit laat zien dat het aandeel hoogopgeleide PVV-stemmers tussen 2021 en 2023 is toegenomen. Bij de volgende Tweede Kamerverkiezingen zal het aandeel hoger opgeleiden mogelijk meer toenemen gezien de populariteit van rechts-populistische opvattingen in de samenleving. De volgende Tweede Kamerverkiezingen staan gepland voor maart 2028, maar kunnen ook eerder plaatsvinden als het kabinet valt. Het zou zinvol zijn om dit onderzoek tegen die tijd te herhalen met actuele data. Mogelijk zal de invloed van opleidingsniveau op PVV-stemgedrag dan minder sterk zijn, en zal de PVV in de toekomst niet meer voornamelijk een partij zijn voor de lager opgeleiden.

Het is lastig te zeggen wat dit zal betekenen voor de verklarende rol van mondiale identiteit, maar dit zal mogelijk verzwakken aangezien er minder te verklaren valt. Dit hangt ook af van hoe mondiale identiteit zich ontwikkelt in de samenleving. Door aanhoudende conflicten in de wereld is er de laatste tijd veel veranderd op het gebied van asielmigratie. Iedereen krijgt deze ontwikkelingen mee en dat zorgt er eventueel voor dat ook lager opgeleiden meer na zullen denken over complexe thema's in een bredere mondiale context. Mogelijk zal mondiale identiteit zich dan niet vooral beperken tot hoger opgeleiden. De invloed van de wereldwijde crisissituaties op het stemgedrag ten aanzien van de PVV is moeilijk te voorspellen. Het is daarom interessant om dit onderzoek met actuele data te herhalen.

6. Literatuurlijst

- Adorno, T., Frenkel-Brenswik, E., Levinson, D. J., & Sanford, R. N. (2019). *The authoritarian personality*. Verso Books.
- Babbie, E. R. (2020). *The Practice of Social Research*. Cengage AU.
- Baron, R. M., & Kenny, D. A. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 51(6), 1173–1182.
<https://doi.org/10.1037/0022-3514.51.6.1173>
- Case, A., & Paxson, C. (2008). Stature and Status: Height, Ability, and Labor Market Outcomes. *Journal Of Political Economy*, 116(3), 499–532.
<https://doi.org/10.1086/589524>
- CBS. (2024, 3 juli). *Inkomen van personen - Materiële welvaart in Nederland 2024*. Inkomen van Personen - Materiële Welvaart in Nederland 2024 | CBS. Geraadpleegd op 22 februari 2025, van <https://longreads.cbs.nl/materiele-welvaart-in-nederland-2024/inkomen-van-personen/>
- Centerdata. (2022). *LISS panel - Centerdata NL*. Centerdata NL. Geraadpleegd op 27 februari 2025, van <https://www.centerdata.nl/liss-panel>
- Chen, G. (2021). Utilitarianism or cosmopolitanism? A study of education's impact on individual attitudes toward foreign countries. *International Interactions*, 48(1), 110–138. <https://doi.org/10.1080/03050629.2021.1968388>
- De Graaf, P. M., & Kalmijn, M. (2001). Trends in the Intergenerational transmission of cultural and economic status. *Acta Sociologica*, 44(1), 51–66.
<https://doi.org/10.1080/000169901300060780>
- De Vries, C. E. (2017). The cosmopolitan-parochial divide: changing patterns of party and electoral competition in the Netherlands and beyond. *Journal Of European Public Policy*, 25(11), 1541–1565. <https://doi.org/10.1080/13501763.2017.1339730>
- Elshout, S. (2022). *Achtergrondvariabelen LISS Panel*. Vragenlijst afgenomen in het LISS panel. Centerdata, Tilburg. URL: Toegang nodig tot database LISS Archive.

- Gidron, N., & Hall, P. A. (2017). The politics of social status: economic and cultural roots of the populist right. *British Journal Of Sociology*, 68(S1). <https://doi.org/10.1111/1468-4446.12319>
- Hello, E., Scheepers, P., & Sleegers, P. (2006). Why the more educated are less inclined to keep ethnic distance: An empirical test of four explanations. *Ethnic And Racial Studies*, 29(5), 959–985. <https://doi.org/10.1080/01419870600814015>
- Kieruj, N. (2024). *International solidarity LISS Panel*. Vragenlijst afgenomen in het LISS panel. Centerdata, Tilburg. URL: Toegang nodig tot database LISS Archive.
- Kiesraad. (2021, 29 maart). *Officiële uitslag Tweede Kamerverkiezing 17 maart 2021*. Nieuwsbericht | Kiesraad.nl. Geraadpleegd op 24 februari 2025, van <https://www.kiesraad.nl/actueel/nieuws/2021/03/26/officiële-uitslag-tweede-kamerverkiezing-17-maart-2021>
- Kiesraad. (2023, 15 december). *Kiesraad stelt uitslag Tweede Kamerverkiezing 22 november 2023 vast*. Nieuwsbericht | Kiesraad.nl. Geraadpleegd op 24 februari 2025, van <https://www.kiesraad.nl/actueel/nieuws/2023/12/01/kiesraad-stelt-uitslag-tweede-kamerverkiezing-22-november-2023-vast>
- Kurer, T. (2020). The Declining Middle: Occupational Change, Social Status, and the Populist Right. *Comparative Political Studies*, 53(10–11), 1798–1835. <https://doi.org/10.1177/0010414020912283>
- LISS panel. (2025). *Home - LISS panel*. LISS Panel. Geraadpleegd op 27 februari 2025, van <https://www.website.lisspanel.nl/>
- McFarland, S., Hackett, J., Hamer, K., Katzarska-Miller, I., Malsch, A., Reese, G., & Reysen, S. (2019). Global Human Identification and Citizenship: A Review of Psychological Studies. *Political Psychology*, 40(S1), 141–171. <https://doi.org/10.1111/pops.12572>
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2022). *Onderwijsdeelname naar sociaaleconomisch milieu*. OCW in Cijfers. Geraadpleegd op 1 mei 2025, van <https://www.ocwincijfers.nl/sectoren/onderwijs-algemeen/leerlingen-en-studenten/aantallen-onderwijsdeelname-naar-sociaaleconomisch-milieu>

- Mudde, C. (2021). Populism in Europe: An Illiberal Democratic Response to Undemocratic Liberalism (TheGovernment and Opposition/Leonard Schapiro Lecture 2019). *Government And Opposition*, 56(4), 577–597. <https://doi.org/10.1017/gov.2021.15>
- Nidi. (2021, 28 januari). *Demografie in het stemhokje - NIDI*. NIDI. Geraadpleegd op 16 maart 2025, van <https://nidi.nl/demos/demografie-in-het-stemhokje/>
- NOS. (2024a, september 29). *Radicaal-rechtse FPÖ wint parlementsverkiezingen in Oostenrijk*. Geraadpleegd op 21 maart 2025, van <https://nos.nl/artikel/2538956-radicaal-rechtse-fpo-wint-parlementsverkiezingen-in-oostenrijk>
- NOS. (2024b, november 6). *Trump wint verkiezingen VS overtuigend en krijgt tweede termijn in Witte Huis*. Geraadpleegd op 26 februari 2025, van <https://nos.nl/collectie/13980/artikel/2543440-trump-wint-verkiezingen-vs-overtuigend-en-krijgt-tweede-termijn-in-witte-huis>
- NOS. (2025, 23 februari). *Prognose: CDU/CSU wint Duitse verkiezingen, radicaal-rechtse AfD haalt 20 procent*. Geraadpleegd op 26 februari 2025, van <https://nos.nl/collectie/13984/artikel/2557042-prognose-cdu-csu-wint-duitse-verkiezingen-radicaal-rechtse-afd-haalt-20-procent>
- Sherkat, D. E. (2021). Cognitive Sophistication, Religion, and the Trump Vote. *Social Science Quarterly*, 102(1), 179–197. <https://doi.org/10.1111/ssqu.12906>
- Sociaal en Cultureel Planbureau. (2024). *Op elkaar bouwen? Solidariteit in Nederland op het gebied van wonen*. Geraadpleegd op 17 april 2025, van <https://www.scp.nl/binaries/scp/documenten/publicaties/2024/12/18/solidariteit-in-nederland-op-het-gebied-van-wonen/SCP%2BOnderzoek%2BOp%2Belkaar%2Bbouwen%2B-%2BSolidariteit%2Bin%2BNederland%2Bop%2Bhet%2Bgebied%2Bvan%2Bwonen.pdf>
- Verkiezingsprogramma. (2023). Geraadpleegd op 24 februari 2025, van <https://www.pvv.nl/verkiezingsprogramma.html>

Bijlage 1: Univariate statistieken

Deze bijlage laat zien hoe de respondenten voor dit onderzoek zijn geselecteerd en ook hoe de variabelen die gebruikt zijn voor de analyse tot stand zijn gekomen. De onaangepaste dataset bestond in eerste instantie uit 11.257 respondenten, maar na het toepassen van de verschillende filters is het aantal respondenten sterk afgenomen. Zoals in de methoden benoemd (paragraaf 3.1) zijn de filters stap voor stap toegepast, zodat het duidelijk is in hoeverre de respondenten afnemen bij het gebruik van het specifieke filter. De bijlage begint dan ook met het illustreren van de filters voor huishoudhoofden, ontvangen vragenlijsten en herkomstgroep. Daarbij worden ook steeds tussentijdse controles gedaan (zie frequenties opcat en geslacht). Nadat de bijbehorende frequenties met het filter zijn aangetoond, worden de gekozen variabelen voor dit onderzoek bewerkt. Daarna wordt er een nieuw filter aangemaakt, zodat alle missende waarden er uit worden gehaald. In dit filter zitten de oude filters verwerkt en dat is het uiteindelijke definitieve filter waarmee er gewerkt wordt in het onderzoek (N=994). Tot slot worden de uiteindelijke frequenties van de variabelen getoond om de verschillen te laten zien, daarnaast dient het als een controle van alle stappen. Hieronder volgen alle stappen in de vorm van syntax en output in SPSS:

***1.1. Selecties filteren (syntax)**

USE ALL.

COMPUTE filter_\$=(positie = 1).

VARIABLE LABELS filter_\$ 'positie = 1 (FILTER)'.

VALUE LABELS filter_\$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.

FORMATS filter_\$ (f1.0).

FILTER BY filter_\$.

EXECUTE.

FREQUENCIES VARIABLES=opcat geslacht

/STATISTICS=MEAN MEDIAN MODE SUM MINIMUM MAXIMUM

/HISTOGRAM NORMAL

/ORDER=ANALYSIS.

*Na het toepassen van dit eerste filter bestaat het aantal respondenten uit (N=4348).

USE ALL.

COMPUTE filter_\$ = (aab22a_m > 0 & positie = 1).

VARIABLE LABELS filter_\$ 'aab22a_m > 0 & positie = 1 (FILTER)'.

VALUE LABELS filter_\$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.

FORMATS filter_\$ (f1.0).

FILTER BY filter_\$.

EXECUTE.

FREQUENCIES VARIABLES=oplcat geslacht

/STATISTICS=MEAN MEDIAN MODE SUM MINIMUM MAXIMUM

/HISTOGRAM NORMAL

/ORDER=ANALYSIS.

*Na het toepassen van dit tweede filter bestaat het aantal respondenten uit (N=1919).

USE ALL.

COMPUTE filter_\$=(aab22a_m > 0 & positie = 1 & herkomstgroep = 0).

VARIABLE LABELS filter_\$ 'aab22a_m > 0 & positie = 1 & herkomstgroep = 0 (FILTER)'.

VALUE LABELS filter_\$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.

FORMATS filter_\$ (f1.0).

FILTER BY filter_\$.

EXECUTE.

FREQUENCIES VARIABLES=oplcat geslacht

/STATISTICS=MEAN MEDIAN MODE SUM MINIMUM MAXIMUM

/HISTOGRAM NORMAL

/ORDER=ANALYSIS.

*Na het toepassen van dit derde filter bestaat het aantal respondenten uit (N=1538).

***1.2. Frequenties oorspronkelijke variabele Opleiding MET FILTER**

Syntax en output:

FREQUENCIES VARIABLES=oplcat

/STATISTICS=MEAN MEDIAN MODE SUM MINIMUM MAXIMUM

/HISTOGRAM NORMAL

/ORDER=ANALYSIS.

Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	primary school	72	4,7	4,7	4,7
	vmbo (intermediate secondary education, US: junior high school)	287	18,7	18,7	23,4
	havo/woo (higher secondary education/preparatory university education, US: senior high school)	117	7,6	7,6	31,0
	mbo (intermediate vocational education, US: junior college)	402	26,1	26,2	57,2
	hbo (higher vocational education, US: college)	446	29,0	29,1	86,3
	wo (university)	211	13,7	13,7	100,0
	Total	1535	99,8	100,0	
Missing	System	3	,2		
Total		1538	100,0		

*1.3. Frequenties oorspronkelijke variabele PVV-stemmen MET FILTER

Syntax en output:

FREQUENCIES VARIABLES=aab22a297

/STATISTICS=MEAN MEDIAN MODE SUM MINIMUM MAXIMUM

/HISTOGRAM NORMAL

/ORDER=ANALYSIS.

Which party would you likely vote for?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	VD	145	9,4	10,7	10,7
	D66	78	5,1	5,8	16,5
	PVV	88	5,7	6,5	23,0
	CDA	57	3,7	4,2	27,2
	SP	68	4,4	5,0	32,2
	PvdA	124	8,1	9,2	41,4
	GroenLinks	82	5,3	6,1	47,4
	Forum voor Democratie	13	,8	1,0	48,4
	Partij voor de Dieren	60	3,9	4,4	52,8
	ChristenUnie	39	2,5	2,9	55,7
	SGP	21	1,4	1,6	57,2
	JA21	99	6,4	7,3	64,5
	Volt	30	2,0	2,2	66,8
	50PLUS	23	1,5	1,7	68,5
	BIJ1	3	,2	,2	68,7
	BBB	61	4,0	4,5	73,2
	Other party	31	2,0	2,3	75,5
	Blank vote	5	,3	,4	75,8
	I don't know yet	311	20,2	23,0	98,8
	no answer	16	1,0	1,2	100,0
	Total	1354	88,0	100,0	
Missing	System	184	12,0		
Total		1538	100,0		

*1.4. Frequenties oorspronkelijke variabele Mondiale Identiteit MET FILTER

Syntax en output:

FREQUENCIES VARIABLES=aab22a201 aab22a155

/STATISTICS=MEAN MEDIAN MODE SUM MINIMUM MAXIMUM

/HISTOGRAM NORMAL

/ORDER=ANALYSIS.

How much of a connection do you feel with ... The world

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	strongly connected	66	4,3	4,3	4,3
	connected	472	30,7	31,0	35,3
	not very connected	629	40,9	41,3	76,6
	not at all connected	288	18,7	18,9	95,5
	don't know	41	2,7	2,7	98,2
	no answer	28	1,8	1,8	100,0
	Total	1524	99,1	100,0	
Missing	System	14	,9		
Total		1538	100,0		

To what extent do you feel involved in the living conditions of the following groups of people? People around the world

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Very strongly	7	,5	,5	,5
	Strongly	76	4,9	5,0	5,4
	To some degree	591	38,4	38,5	43,9
	Not very strongly	565	36,7	36,8	80,8
	Not at all	243	15,8	15,8	96,6
	don't know	31	2,0	2,0	98,6
	no answer	21	1,4	1,4	100,0
	Total	1534	99,7	100,0	
Missing	System	4	,3		
Total		1538	100,0		

*1.5. Frequenties oorspronkelijke controlevariabelen MET FILTER

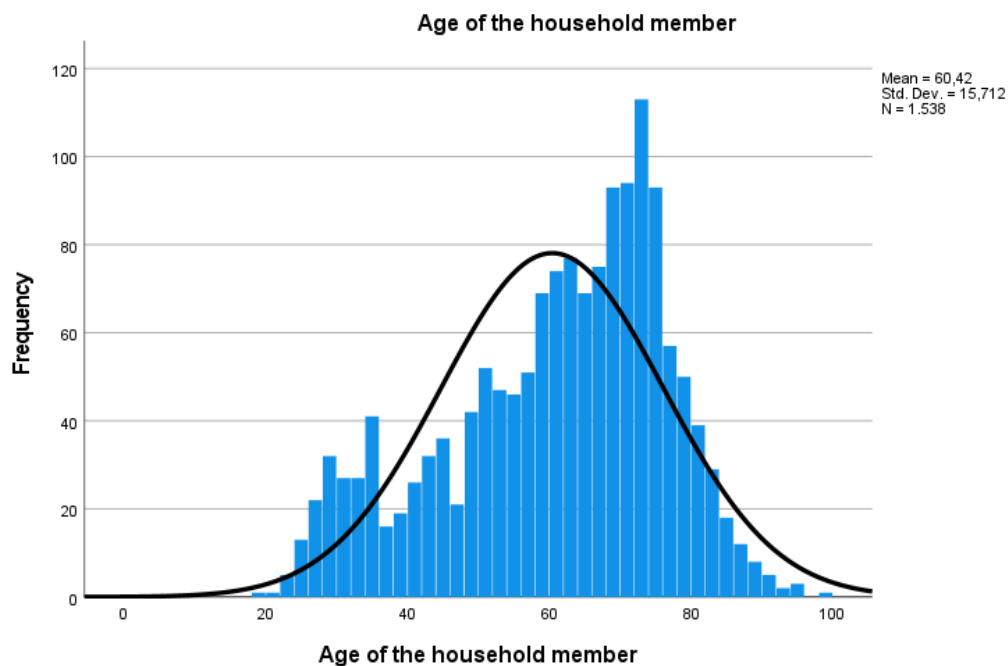
Syntax en output:

FREQUENCIES VARIABLES=leeftijd geslacht aab22a310 aab22a311

/STATISTICS=MEAN MEDIAN MODE SUM MINIMUM MAXIMUM

/HISTOGRAM NORMAL

/ORDER=ANALYSIS.

Gender

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Male	978	63,6	63,6	63,6
	Female	560	36,4	36,4	100,0
	Total	1538	100,0	100,0	

Please indicate how satisfied you are with the following matters in your life on a scale from 0 to 10. [...] the place you occupy in society based on your income, education and profession

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 very dissatisfied	11	,7	,8	,8
	1	6	,4	,4	1,2
	2	9	,6	,6	1,8
	3	18	1,2	1,3	3,1
	4	42	2,7	2,9	6,0
	5	107	7,0	7,4	13,4
	6	179	11,6	12,4	25,9
	7	440	28,6	30,6	56,4
	8	449	29,2	31,2	87,6
	9	130	8,5	9,0	96,7
	10 very satisfied	48	3,1	3,3	100,0
Total		1439	93,6	100,0	
Missing	System	99	6,4		
Total		1538	100,0		

Please indicate how satisfied you are with the following matters in your life on a scale from 0 to 10. The financial situation of your household

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 very dissatisfied	15	1,0	1,0	1,0
	1	8	,5	,5	1,6
	2	20	1,3	1,3	2,9
	3	23	1,5	1,6	4,5
	4	47	3,1	3,2	7,6
	5	101	6,6	6,8	14,4
	6	204	13,3	13,8	28,2
	7	389	25,3	26,2	54,5
	8	471	30,6	31,8	86,2
	9	140	9,1	9,4	95,7
	10 very satisfied	64	4,2	4,3	100,0
	Total	1482	96,4	100,0	
Missing	System	56	3,6		
Total		1538	100,0		

*Het is nu duidelijk hoe de frequenties van de oorspronkelijke variabelen eruitzien met het filter aan. Hierna worden er bewerkingen gedaan op de variabelen PVV-stemmen, mondiale identiteit en tevredenheid met SES. Op deze manier worden deze variabelen meetbaar gemaakt voor de analyse. Na deze bewerkingen worden de missende waarden er nog uitgehaald voor alle variabelen in het model (zie 1.10).

***1.6. Bewerking PVV-stemmen**

Van de gekozen variabele PVV-stemmen (aab22a297) is een nieuwe variabele aangemaakt, die uiteindelijk gehercodeerd is tot een dummy. Dit leidt tot de volgende syntax en output:

```
RECODE aab22a297 (1=0) (2=0) (3=1) (4=0) (5=0) (6=0) (7=0) (8=0) (9=0) (10=0) (11=0)
(12=0) (13=0) (14=0) (15=0) (16=0) (17=0) (18=0) (19=0) INTO stem_PVV.
```

```
EXECUTE.
```

*Hierbij zijn alle niet-pvv-stemmers als 0 gecodeerd en de wel-pvv-stemmers als 1 gecodeerd. De overige opties 88 en 99 worden als missende waarden beschouwd, omdat over deze antwoordopties niet met zekerheid gezegd kan worden of ze bij 0 of 1 horen.

```
FREQUENCIES VARIABLES=stem_PVV
```

```
/STATISTICS=MEAN MEDIAN MODE SUM MINIMUM MAXIMUM
```

```
/HISTOGRAM
```

```
/ORDER=ANALYSIS.
```

stem_PVV					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	,00	939	61,1	91,4	91,4
	1,00	88	5,7	8,6	100,0
	Total	1027	66,8	100,0	
Missing	System	511	33,2		
Total		1538	100,0		

*De 511 zijn inclusief de respondenten die hebben ingevuld dat ze nog niet weten op wie ze stemmen (88) en geen antwoord hebben gegeven op deze vraag (99).

*1.7. Bewerking Mondiale identiteit

In eerste instantie zou de variabele mondiale identiteit gemeten worden aan de hand van 2 items: aab22a155 & aab22a201. De interne consistentie tussen deze twee items is matig (Cronbach's Alpha=0,589). Syntax en output:

RELIABILITY

```
/VARIABLES=aab22a201 aab22a155
/SCALE('ALL VARIABLES') ALL
/MODEL=ALPHA
/SUMMARY=TOTAL.
```

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
,589	2

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
How much of a connection do you feel with ... The world	3,81	1,396	,423	.
To what extent do you feel involved in the living conditions of the following groups of people? People around the world	3,03	1,977	,423	.

Aangezien aab22a155 een extra antwoordcategorie had ten opzichte van aab22a201, is ervoor gekozen om twee antwoordcategorieën van aab22a155 samen te voegen, zodat beide variabelen een gelijk aantal antwoordcategorieën hebben. Hiervoor is een nieuwe variabele aangemaakt, genaamd *betrokkenheid_samengevoegd*, waarin de opties 1 (=zeer sterk) en 2 (=sterk) tot één antwoordoptie zijn samengevoegd. Dit voorkomt dat het ene item meer invloed heeft op de Cronbach's Alpha dan het andere item. Ik heb ervoor gekozen om specifiek de antwoordopties zeer sterk (1) en sterk (2) samen te voegen, omdat beide antwoorden wijzen op een hoge mate betrokkenheid. De overige drie opties wijzen daarentegen op redelijke betrokkenheid (3), zwakke betrokkenheid (4) en geen

betrokkenheid (5). Op deze manier ontstaat een duidelijk verdeling in antwoorden. Na het opnieuw uitvoeren van de procedure bleek de interne consistentie nog steeds matig te zijn (Cronbach's Alpha=0,591). Dit leidt tot de volgende syntax en output:

```
RECODE aab22a155 (1=1) (2=1) (3=3) (4=4) (5=5) (8=8) (9=9) INTO
betrokkenheid_samengevoegd.

EXECUTE.
```

RELIABILITY

```
/VARIABLES=betrokkenheid_samengevoegd aab22a201

/SCALE('ALL VARIABLES') ALL

/MODEL=ALPHA

/SUMMARY=TOTAL.
```

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
,591	2

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
betrokkenheid_samengevoegd	3,0324	1,977	,421	.
How much of a connection do you feel with ... The world	3,7561	1,625	,421	.

*Vanwege deze matige interne consistentie is besloten het concept 'mondiale identiteit' te meten met slechts één item, namelijk het meest representatieve item (aab22a201). Syntax en output:

```
RECODE aab22a201 (1=4) (2=3) (3=2) (4=1) INTO mondiale_id.

EXECUTE.
```

FREQUENCIES VARIABLES=mondiale_id

```
/STATISTICS=MEAN MEDIAN MODE SUM MINIMUM MAXIMUM

/HISTOGRAM

/ORDER=ANALYSIS.
```

mondiale_id					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1,00	288	18,7	19,8	19,8
	2,00	629	40,9	43,2	63,0
	3,00	472	30,7	32,4	95,5
	4,00	66	4,3	4,5	100,0
	Total	1455	94,6	100,0	
Missing	System	83	5,4		
Total		1538	100,0		

Statistics		
mondiale_id		
N	Valid	1455
	Missing	83
Mean		2,2172
Median		2,0000
Mode		2,00
Minimum		1,00
Maximum		4,00
Sum		3226,00

*Voor dit item is een nieuwe variabele aangemaakt, genaamd *mondiale_id*. Bij deze nieuwe variabele zijn de schalen gespiegeld, zodat een hogere score op verbondenheid met de wereld ook gepaard gaat met een hogere score op mondiale identiteit. De antwoordopties weet niet (8) en geen antwoord (9) worden als missende waarden beschouwd, omdat ze geen inhoudelijke betekenis hebben. Het misvalfilter haalt die waarden er later uit (zie 1.10).

*1.8. Bewerking Geslacht

Omdat bij logistische regressie getallen een inhoudelijke betekenis hebben wordt geslacht gehercodeerd. In plaats van (1) man en (2) vrouw wordt het nu (0) vrouw en (1) man. Syntax: RECODE geslacht (1=1) (2=0) INTO gender. EXECUTE.

FREQUENCIES VARIABLES=gender

/STATISTICS=MEAN MEDIAN MODE SUM MINIMUM MAXIMUM

/HISTOGRAM NORMAL

/ORDER=ANALYSIS.

Output:

gender					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	,00	560	36,4	36,4	36,4
	1,00	978	63,6	63,6	100,0
	Total	1538	100,0	100,0	

Statistics		
gender		
N	Valid	1538
	Missing	0
Mean		,6359
Median		1,0000
Mode		1,00
Minimum		,00
Maximum		1,00
Sum		978,00

*Door te hercoderen hebben de getallen geen effect meer op de uitkomst in de log-regressie.

*1.9. Bewerking Tevredenheid SES

De controlevariabele tevredenheid van sociaal-economische status wordt gemeten aan de hand van de volgende twee items: aab22a310 en aab22a311. De respondenten konden met een cijfer van 0 tot en met 10 aangeven hoe ontevreden of tevreden ze zijn over hun sociaal-economische status. Hierbij is 0 (= zeer ontevreden), 10 (= zeer tevreden), 88 (=weet ik niet) en 99 (= geen antwoord). Als eerste is de Cronbach's Alpha berekend om zo de interne consistentie tussen de items te beoordelen. Hieruit volgt de syntax en output:

RELIABILITY

```
/VARIABLES=aab22a310 aab22a311  
/SCALE('ALL VARIABLES') ALL  
/MODEL=ALPHA  
/SUMMARY=TOTAL.
```

Item-Total Statistics				
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Please indicate how satisfied you are with the following matters in your life on a scale from 0 to 10. [...] the place you occupy in society based on your income, education and profession	7,05	2,971	,745	.
Please indicate how satisfied you are with the following matters in your life on a scale from 0 to 10. The financial situation of your household	7,08	2,526	,745	.

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
,853	2

*Er is sprake van een goede interne consistentie tussen de twee items (Cronbach's Alpha=0,853) en is ervoor gekozen om deze items samen te voegen. Hiervoor wordt de nieuwe variabele *tevreden_ses* gemaakt. De nieuwe variabele hoeft niet gespiegeld te worden, omdat een hogere schaalscore al gepaard gaat met een hogere score op tevredenheid. Syntax en output van de samengevoegde variabele:

```
COMPUTE tevreden_ses =mean(aab22a310, aab22a311).  
EXECUTE.
```

tevreden_ses				
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	,00	10	,7	,7
	,50	2	,1	,8
	1,00	4	,3	1,1
	2,00	9	,6	1,7
	2,50	6	,4	2,1
	3,00	12	,8	2,9
	3,50	12	,8	3,7
	4,00	27	1,8	5,5
	4,50	28	1,8	7,4
	5,00	64	4,2	11,7
	5,50	67	4,4	16,3
	6,00	110	7,2	23,7
	6,50	115	7,5	31,4
	7,00	281	18,3	50,4
	7,50	176	11,4	62,2
	8,00	333	21,7	84,7
	8,50	77	5,0	89,9
	9,00	103	6,7	96,8
	9,50	12	,8	97,6
	10,00	35	2,3	100,0
	Total	1483	96,4	100,0
Missing	System	55	3,6	
Total		1538	100,0	

Statistics		
tevreden_ses		
N	Valid	1483
	Missing	55
Mean		7,0415
Median		7,0000
Mode		8,00
Minimum		,00
Maximum		10,00
Sum		10442,50

*De antwoordopties weet niet (88) en geen antwoord (99) worden beschouwd als missende waarden en worden later eruit gefilterd.

*1.10. Misval variabele voor de missende waarden (item-non-response)

Een klein deel van de respondenten heeft bepaalde items niet beantwoord, maar wel andere delen van de vragenlijst ingevuld. Deze respondenten zijn gefilterd uit de steekproef. Dit filter is pas toegepast nadat nieuwe variabelen waren gecreëerd door items te combineren. Dit leidt tot de volgende syntax:

```
COMPUTE Misval=Missing(oplcat) + Missing(stem_PVV) + Missing(mondiale_id) +
Missing(leeftijd) + Missing(gender) + Missing(tevreden_ses). EXECUTE.
```

*Uiteindelijke filter van de respondenten zonder missing data + het eerste filter:

```
USE ALL.
```

```
COMPUTE filter_$ = (aab22a_m > 0 & positie = 1 & herkomstgroep = 0 & Misval = 0).
```

```
VARIABLE LABELS filter_$ 'aab22a_m > 0 & positie = 1 & herkomstgroep = 0 & Misval = 0
(FILTER)'.
```

```
VALUE LABELS filter_$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.
```

```
FORMATS filter_$ (f1.0).
```

```
FILTER BY filter_$.
```

```
EXECUTE.
```

*Dit is het uiteindelijke filter waarmee gewerkt wordt bij het produceren van de resultaten (hoofdstuk 4). Alle rechtvaardigingen over de verschillende filters die in dit uiteindelijke filter

verwerkt zijn, worden uitgebreid uitgelegd in paragraaf 3.1 van het methoden hoofdstuk. Hierna volgen de frequenties, descriptives en histogrammen van de uiteindelijke variabelen.

*1.11. De uiteindelijke variabele Opleidingsniveau

Syntax en output:

FREQUENCIES VARIABLES=oplcat

/STATISTICS=MEAN MEDIAN MODE SUM MINIMUM MAXIMUM

/HISTOGRAM NORMAL

/ORDER=ANALYSIS.

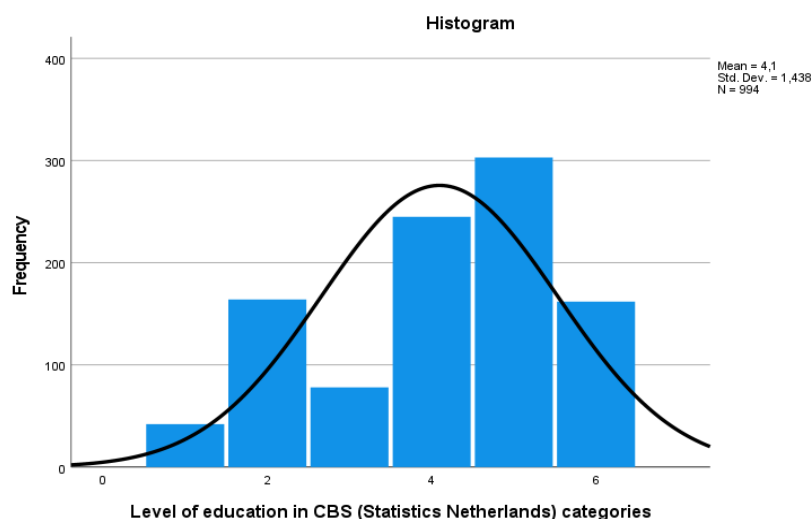
Statistics

Level of education in CBS (Statist

N	Valid	994
	Missing	0
Mean		4,10
Median		4,00
Mode		5
Minimum		1
Maximum		6
Sum		4071

Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	primary school	42	4,2	4,2	4,2
	vmbo (intermediate secondary education, US: junior high school)	164	16,5	16,5	20,7
	havo/vwo (higher secondary education/preparatory university education, US: senior high school)	78	7,8	7,8	28,6
	mbo (intermediate vocational education, US: junior college)	245	24,6	24,6	53,2
	hbo (higher vocational education, US: college)	303	30,5	30,5	83,7
	wo (university)	162	16,3	16,3	100,0
	Total	994	100,0	100,0	

*1.12. De uiteindelijke variabele PVV-stemmen

Syntax en output:

FREQUENCIES VARIABLES=stem_PVV

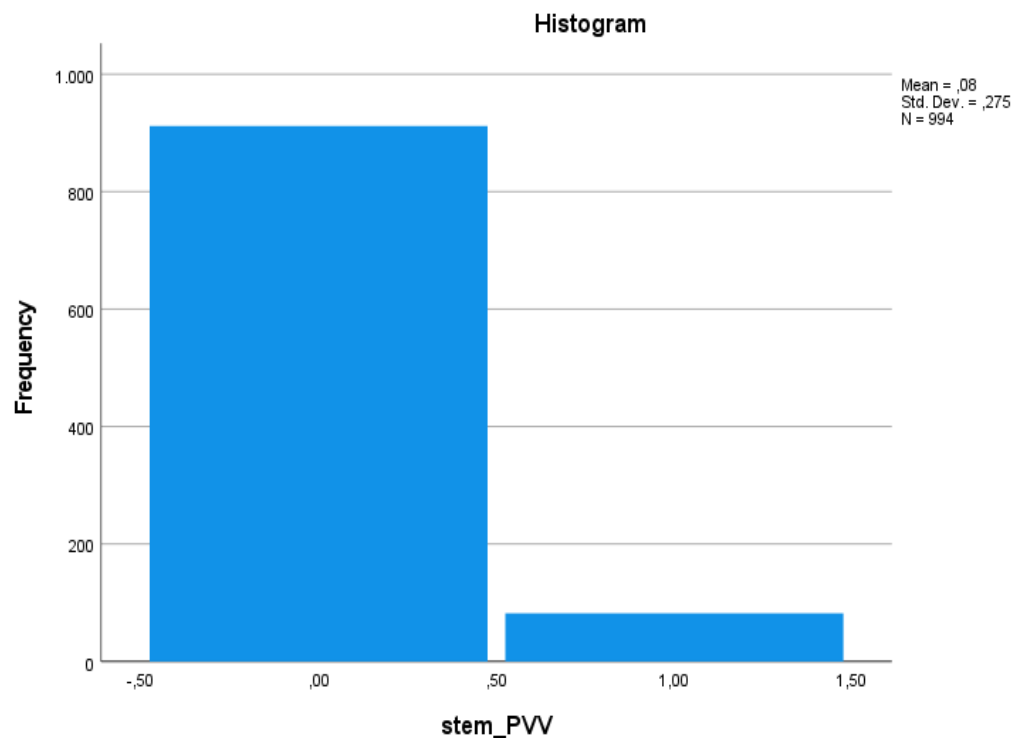
/STATISTICS=MEAN MEDIAN MODE SUM MINIMUM MAXIMUM

/HISTOGRAM NORMAL

/ORDER=ANALYSIS.

stem_PVV					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	,00	912	91,8	91,8	91,8
	1,00	82	8,2	8,2	100,0
	Total	994	100,0	100,0	

Statistics		
stem_PVV		
N	Valid	994
	Missing	0
Mean		,0825
Median		,0000
Mode		,00
Minimum		,00
Maximum		1,00
Sum		82,00

*1.13. De uiteindelijke variabele Mondiale Identiteit

Syntax en output:

FREQUENCIES VARIABLES=mondiale_id

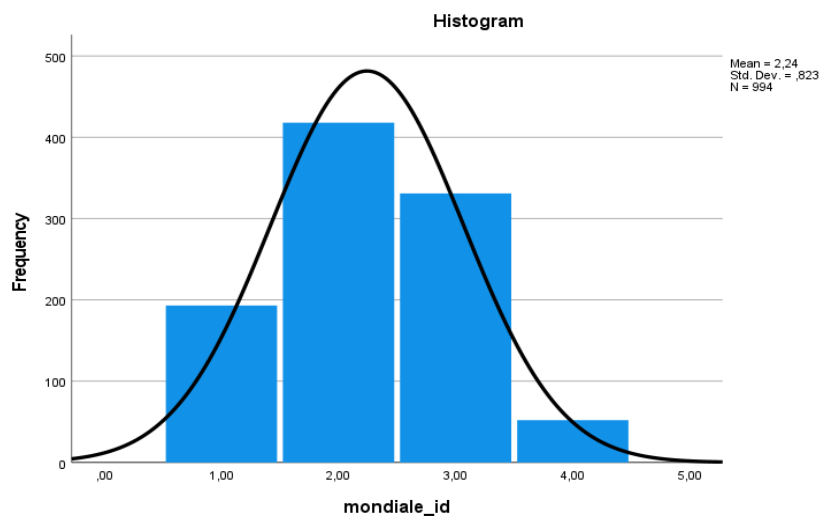
/STATISTICS=MEAN MEDIAN MODE SUM MINIMUM MAXIMUM

/HISTOGRAM NORMAL

/ORDER=ANALYSIS.

mondiale_id				
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 1,00	193	19,4	19,4	19,4
2,00	418	42,1	42,1	61,5
3,00	331	33,3	33,3	94,8
4,00	52	5,2	5,2	100,0
Total	994	100,0	100,0	

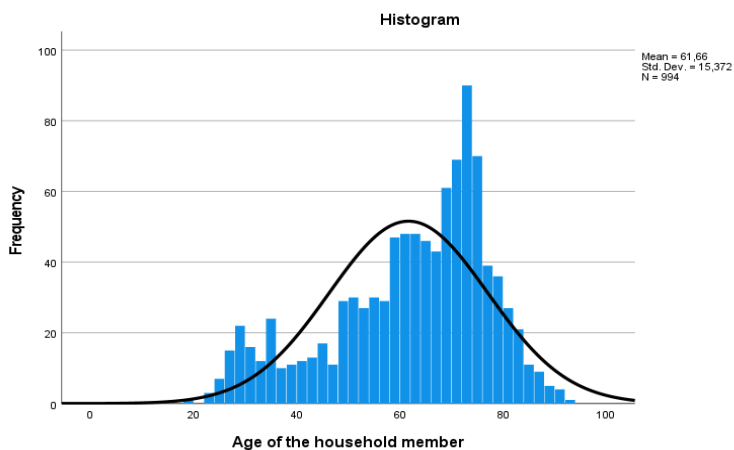
Statistics		
mondiale_id		
N	Valid	994
	Missing	0
Mean		2,2435
Median		2,0000
Mode		2,00
Minimum		1,00
Maximum		4,00
Sum		2230,00

1.14. De uiteindelijke controlevariabelen: leeftijd, geslacht en tevredenheid SES

Syntax en output:

```
FREQUENCIES VARIABLES=leeftijd gender tevreden_ses
/STATISTICS=MEAN MEDIAN MODE SUM MINIMUM MAXIMUM
/HISTOGRAM NORMAL
/ORDER=ANALYSIS.
```

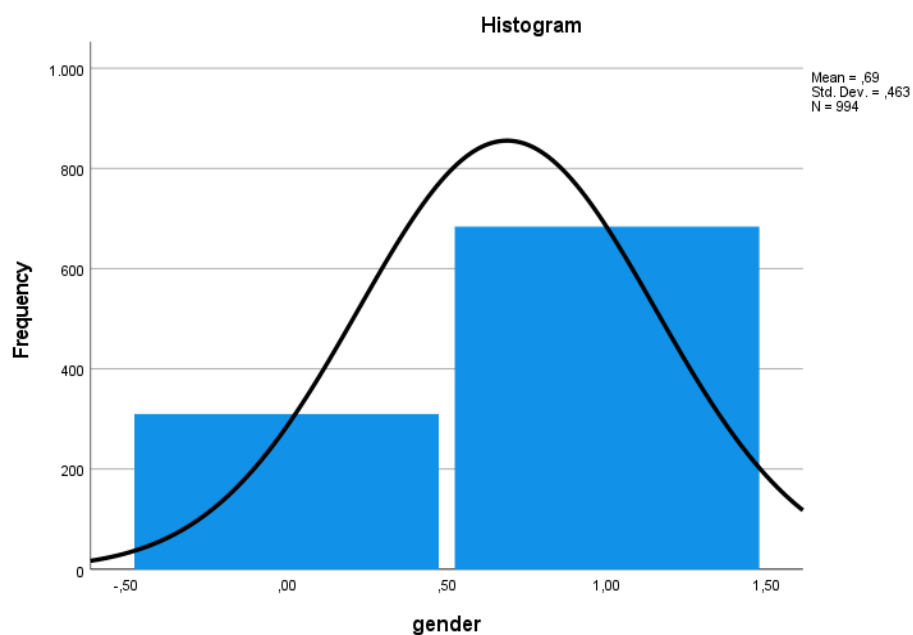

Statistics		
Age of the household member		
N	Valid	994
	Missing	0
Mean		61,66
Median		65,00
Mode		73
Minimum		19
Maximum		93
Sum		61294

*Toelichting: Het histogram laat zien dat leeftijd linksscheef is verdeeld.

gender				
		Frequency	Percent	Cumulative Percent
Valid	,00	310	31,2	31,2
	1,00	684	68,8	100,0
	Total	994	100,0	100,0

Statistics		
gender		
N	Valid	994
	Missing	0
Mean		,6881
Median		1,0000
Mode		1,00
Minimum		,00
Maximum		1,00
Sum		684,00

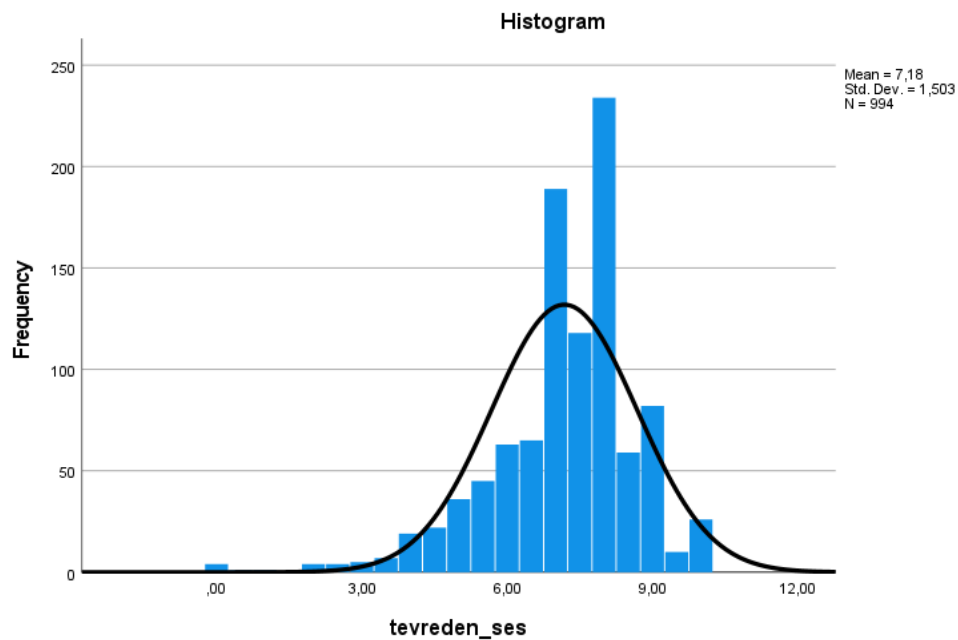

*Toelichting: Het histogram laat zien dat geslacht rechtsscheef is verdeeld. Er zijn dus meer mannen (69%) dan vrouwen (31%).

Statistics		
tevreden_ses		
N	Valid	994
	Missing	0
Mean		7,1796
Median		7,5000
Mode		8,00
Minimum		,00
Maximum		10,00
Sum		7136,50

tevreden_ses				
		Frequency	Percent	Cumulative Percent
Valid	,00	4	,4	,4
	,50	1	,1	,5
	1,00	1	,1	,6
	2,00	4	,4	1,0
	2,50	4	,4	1,4
	3,00	5	,5	1,9
	3,50	7	,7	2,6
	4,00	19	1,9	4,5
	4,50	22	2,2	6,7
	5,00	36	3,6	10,4
	5,50	45	4,5	14,9
	6,00	63	6,3	21,2
	6,50	65	6,5	27,8
	7,00	189	19,0	46,8
	7,50	118	11,9	58,7
	8,00	234	23,5	82,2
	8,50	59	5,9	88,1
	9,00	82	8,2	96,4
	9,50	10	1,0	97,4
	10,00	26	2,6	100,0
	Total	994	100,0	100,0

*Frequenties laten het schaalgemiddelde van de twee items samen zien.

*Toelichting: Het histogram laat zien dat tevredenheid met SES linksscheef is verdeeld.
In de volgende bijlage worden de beschrijvende statistieken laten zien.

Bijlage 2: Beschrijvende univariate, bivariate en multivariate statistieken

Deze bijlage bevat de beschrijvende statistieken van de bewerkte variabelen in het onderzoek, dit is onderdeel van het resultatenhoofdstuk.

*2.1. Univariatie statistieken

Hieronder zijn de frequenties te zien van alle bewerkte variabelen die van toepassing zijn in het onderzoek. Hierbij is het juiste filter toegepast waardoor de uiteindelijk steekproefgrootte tot stand is gekomen (N=994). Dit is verantwoord in het methodenhoofdstuk en bijlage 1.

Syntax en output :

FREQUENCIES VARIABLES=stem_PVV mondiale_id oplcat leeftijd gender tevreden_ses

/NTILES=4

/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN

/HISTOGRAM NORMAL

/ORDER=ANALYSIS.

Statistics							
		stem_PVV	mondiale_id	Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories	Age of the household member	gender	tevreden_ses
N	Valid	994	994	994	994	994	994
	Missing	0	0	0	0	0	0
Mean		,0825	2,2435	4,10	61,66	,6881	7,1796
Median		,0000	2,0000	4,00	65,00	1,0000	7,5000
Std. Deviation		,27526	,82330	1,438	15,372	,46349	1,50283
Minimum		,00	1,00	1	19	,00	,00
Maximum		1,00	4,00	6	93	1,00	10,00
Percentiles	25	,0000	2,0000	3,00	53,00	,0000	6,5000
	50	,0000	2,0000	4,00	65,00	1,0000	7,5000
	75	,0000	3,0000	5,00	73,00	1,0000	8,0000

stem_PVV

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	,00	912	91,8	91,8	91,8
	1,00	82	8,2	8,2	100,0
	Total	994	100,0	100,0	

gender

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	,00	310	31,2	31,2	31,2
	1,00	684	68,8	68,8	100,0
	Total	994	100,0	100,0	

*2.2. Bivariate statistieken

Hieronder volgen de correlaties tussen de variabelen die onderdeel zijn van het onderzoek. Allereerst wordt de Pearson correlaties berekend tussen de continue variabelen onderling of een continue variabele met een dummy-variabele. Deze hebben een waarde tussen de -1 en de 1, hoe dichterbij de -1 of de 1, des te groter de samenhang. De waarde 0 betekent dus geen samenhang. De correlaties tussen de twee dummy-variabelen in het onderzoek worden berekend met behulp van de Cramer's V. Cramer's V berekent de correlatie tussen twee categorische variabelen op basis van een kruistabel en de Chi-kwadraat. Beide typen correlaties worden weergegeven in tabel 2 van het resultatenhoofdstuk, hierbij wordt voor de Cramer's V een waarde gegeven tussen de 0 en 1. Hoe dichterbij de 1, des te meer de dummy-variabelen afhankelijk van elkaar zijn. Hieronder volgt de syntax en output:

CORRELATIONS

```
/VARIABLES=stem_PVV oplcat mondiale_id leeftijd gender tevreden_ses
/PRINT=TWOTAIL NOSIG FULL
/MISSING=PAIRWISE.
```

Correlations							
		stem_PVV	Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories	mondiale_id	Age of the household member	gender	tevreden_ses
stem_PVV	Pearson Correlation	1	-,170**	-,124**	-,088**	,028	-,193**
	Sig. (2-tailed)		<,001	<,001	,006	,374	<,001
	N	994	994	994	994	994	994
Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories	Pearson Correlation	-,170**	1	,095**	-,294**	,052	,228**
	Sig. (2-tailed)	<,001		,003	<,001	,099	<,001
	N	994	994	994	994	994	994
mondiale_id	Pearson Correlation	-,124**	,095**	1	,155**	-,157**	,141**
	Sig. (2-tailed)	<,001	,003		<,001	<,001	<,001
	N	994	994	994	994	994	994
Age of the household member	Pearson Correlation	-,088**	-,294**	,155**	1	-,001	,103**
	Sig. (2-tailed)	,006	<,001	<,001		,964	,001
	N	994	994	994	994	994	994
gender	Pearson Correlation	,028	,052	-,157**	-,001	1	,066*
	Sig. (2-tailed)	,374	,099	<,001	,964		,037
	N	994	994	994	994	994	994
tevreden_ses	Pearson Correlation	-,193**	,228**	,141**	,103**	,066*	1
	Sig. (2-tailed)	<,001	<,001	<,001	,001	,037	
	N	994	994	994	994	994	994

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

*Pearson correlaties voor de onderlinge samenhang tussen de continue variabelen.

Cramer's V syntax en output:

CROSSTABS

```
/TABLES=gender BY stem_PVV
/FORMAT=AVALUE TABLES
/STATISTICS=CHISQ PHI
/CELLS=COUNT
/COUNT ROUND CELL.
```

Case Processing Summary

	Valid		Cases Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
gender * stem_PVV	994	100,0%	0	0,0%	994	100,0%

Symmetric Measures

		Value	Approximate Significance
Nominal by Nominal	Phi	,028	,374
	Cramer's V	,028	,374
N of Valid Cases		994	

gender * stem_PVV Crosstabulation

		stem_PVV		Total
		,00	1,00	
gender	,00	288	22	310
	1,00	624	60	684
Total		912	82	994

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,791 ^a	1	,374		
Continuity Correction ^b	,585	1	,444		
Likelihood Ratio	,811	1	,368		
Fisher's Exact Test				,455	,224
Linear-by-Linear Association	,790	1	,374		
N of Valid Cases	994				

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 25,57.

b. Computed only for a 2x2 table

*De Cramer's V geeft een zwakke samenhang en is niet significant (*Cramer's V*=0,028 ; $p=0,374$). Dus de waarden van de variabelen hebben geen invloed op elkaar. Uiteindelijk is de waarde van de Cramer's V precies gelijk aan de waarde van de Pearson Correlation tussen geslacht en PVV-stemmen ($r=0,028$).

*2.3. T-Toets voor de mate van PVV-stemmen

Met de T-toets kan worden geanalyseerd of er een verschil tussen de twee groepen van de afhankelijke dummy-variabele pvv-stemmen. Deze groep bestaat uit (0) niet-pvv-stemmers en (1) wel-pvv-stemmers. Door een T-toets wordt er dus gekeken of er een significant verschil is tussen de twee groepen, gegeven de continue variabelen in het model. Syntax:

```
T-TEST GROUPS=stem_PVV(0 1)
/MISSING=ANALYSIS
/VARIABLES=oplcatt mondiale_id leeftijd tevreden_ses
/ES DISPLAY(TRUE)
/CRITERIA=CI(.95).
```

Output:

Group Statistics

	stem_PW	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories	,00	912	4,17	1,424	,047
	1,00	82	3,28	1,345	,149
mondiale_id	,00	912	2,2741	,81659	,02704
	1,00	82	1,9024	,82566	,09118
Age of the household member	,00	912	62,07	15,468	,512
	1,00	82	57,16	13,550	1,496
tevreden_ses	,00	912	7,2664	1,43569	,04754
	1,00	82	6,2134	1,86427	,20587

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means							
		F	Sig.	t	df	Significance		Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
						One-Sided p	Two-Sided p			Lower	Upper
Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories	Equal variances assumed	,008	,930	5,434	992	<,001	<,001	,888	,163	,568	1,209
	Equal variances not assumed			5,700	98,066	<,001	<,001	,888	,156	,579	1,198
mondiale_id	Equal variances assumed	,281	,596	3,944	992	<,001	<,001	,37168	,09423	,18677	,55660
	Equal variances not assumed			3,908	95,808	<,001	<,001	,37168	,09510	,18290	,56047
Age of the household member	Equal variances assumed	1,528	,217	2,780	992	,003	,006	4,911	1,766	1,445	8,377
	Equal variances not assumed			3,105	100,971	,001	,002	4,911	1,582	1,773	8,048
tevreden_ses	Equal variances assumed	10,154	,001	6,191	992	<,001	<,001	1,05303	,17009	,71925	1,38682
	Equal variances not assumed			4,984	89,846	<,001	<,001	1,05303	,21129	,63326	1,47281

*De resultaten van deze t-toets worden in het resultatenhoofdstuk geïnterpreteerd.

*2.4. Logistische regressie

Zoals in het resultatenhoofdstuk is benoemd, wordt voor de modellen 1, 2 en 4 een logistische regressie toegepast. Voor de interpretatie van een logistische regressie is de odds-ratio ($\text{Exp}(B)$) belangrijk. De odds-ratio meet hoe waarschijnlijk een gebeurtenis zich voordoet in de ene groep ten opzichte van een andere groep. De -2 Log Likelihood-test (Deviance) beoordeelt de fit van het model; hoe lager de Deviance, hoe beter het model past. De Omnibus Tests of Model Coëfficiënten toont de vermindering van de Deviance ten opzichte van het vorige model en het lege model (zonder voorspellende variabelen). De Hosmer-Lemeshow-toets beoordeelt eveneens de modelfit; een niet-significante uitkomst ($p > 0,05$) duidt op een gelijkheid tussen geobserveerde en voorspelde waarden. Daarnaast stelt een niet significante uitkomst dat er geen reden is om te stellen dat het model niet goed bij de past. Dit leidt tot de volgende syntax en output-modellen:

LOGISTIC REGRESSION VARIABLES stem_PVV

/METHOD=ENTER oplcat

/METHOD=ENTER leeftijd gender tevreden_ses

/METHOD=ENTER mondiale_id

/SAVE=DEV

/PRINT=GOODFIT CI(95)

/CRITERIA=PIN(0.05) POUT(0.10) ITERATE(20) CUT(0.5).

Output Model 1:

Omnibus Tests of Model Coefficients

		Chi-square	df	Sig.
Step 1	Step	27,292	1	<,001
	Block	27,292	1	<,001
	Model	27,292	1	<,001

Model Summary

Step	-2 Log likelihood	Cox & Snell R Square	Nagelkerke R Square
1	538,933 ^a	,027	,062

a. Estimation terminated at iteration number 5 because parameter estimates changed by less than ,001.

Hosmer and Lemeshow Test

Step	Chi-square	df	Sig.
1	33,774	3	<,001

Variables in the Equation

		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	95% C.I. for EXP(B)	
								Lower	Upper
Step 1 ^a	Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories	-,405	,078	26,865	1	<,001	,667	,572	,777
	Constant	-,897	,288	9,696	1	,002	,408		

a. Variable(s) entered on step 1: Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories.

Output Model 2:

Omnibus Tests of Model Coefficients					Model Summary			
		Chi-square	df	Sig.	Step	-2 Log likelihood	Cox & Snell R Square	Nagelkerke R Square
Step 1	Step	40,650	3	<,001	1	498,283 ^a	,066	,152
	Block	40,650	3	<,001	a. Estimation terminated at iteration number 6 because parameter estimates changed by less than ,001.			
	Model	67,941	4	<,001				

Hosmer and Lemeshow Test

Step	Chi-square	df	Sig.
1	5,348	8	,720

Variables in the Equation

		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	95% C.I. for EXP(B)	
								Lower	Upper
Step 1 ^a	Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories	-,508	,095	28,697	1	<,001	,602	,500	,725
	Age of the household member	-,035	,009	16,602	1	<,001	,965	,949	,982
	gender	,363	,271	1,797	1	,180	1,438	,846	2,444
	tevreden_ses	-,275	,069	15,771	1	<,001	,760	,663	,870
	Constant	3,186	,788	16,349	1	<,001	24,192		

a. Variable(s) entered on step 1: Age of the household member, gender, tevreden_ses.

Output Model 4:

Omnibus Tests of Model Coefficients

		Chi-square	df	Sig.
Step 1	Step	4,887	1	,027
	Block	4,887	1	,027
	Model	72,828	5	<,001

Model Summary

Step	-2 Log likelihood	Cox & Snell R Square	Nagelkerke R Square
1	493,396 ^a	,071	,163

a. Estimation terminated at iteration number 6 because parameter estimates changed by less than ,001.

Hosmer and Lemeshow Test

Step	Chi-square	df	Sig.
1	6,301	8	,614

Variables in the Equation

		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	95% C.I. for EXP(B)	
								Lower	Upper
Step 1 ^a	Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories	-,487	,096	25,798	1	<,001	,615	,509	,742
	Age of the household member	-,032	,009	13,456	1	<,001	,968	,952	,985
	gender	,267	,275	,939	1	,333	1,306	,761	2,240
	tevreden_ses	-,259	,070	13,700	1	<,001	,772	,673	,885
	mondiale_id	-,350	,160	4,783	1	,029	,705	,515	,964
	Constant	3,618	,818	19,550	1	<,001	37,278		

a. Variable(s) entered on step 1: mondiale_id.

*2.5. VIF-score voor multicollineariteit

Om te kijken of de variabelen in de logistische regressie een te sterke onderlinge samenhangen hebben wordt er gekeken naar de VIF-waardes. Een VIF-score boven de 4 duidt op een mogelijke te sterke onderlinge samenhang. Hieronder volgt de syntax en output:

REGRESSION

/DESCRIPTIVES MEAN STDDEV CORR SIG N

/MISSING LISTWISE

/STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA COLLIN TOL CHANGE

/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)

/NOORIGIN

/DEPENDENT stem_PVV

/METHOD=ENTER oplcat

/METHOD=ENTER leeftijd gender tevreden_ses

/METHOD=ENTER mondiale_id.

Coefficients ^a								
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta			Tolerance	VIF
1	(Constant)	,216	,026		8,301	<,001		
	Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories	-,033	,006	-,170	-5,434	<,001	1,000	1,000
2	(Constant)	,528	,058		9,088	<,001		
	Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories	-,034	,006	-,177	-5,300	<,001	,845	1,183
	Age of the household member	-,002	,001	-,125	-3,837	<,001	,883	1,133
	gender	,028	,018	,047	1,519	,129	,994	1,006
	tevreden_ses	-,026	,006	-,143	-4,453	<,001	,914	1,094
3	(Constant)	,553	,059		9,332	<,001		
	Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories	-,032	,006	-,168	-5,000	<,001	,831	1,203
	Age of the household member	-,002	,001	-,113	-3,416	<,001	,855	1,169
	gender	,021	,019	,035	1,137	,256	,964	1,038
	tevreden_ses	-,025	,006	-,136	-4,226	<,001	,904	1,106
	mondiale_id	-,022	,011	-,066	-2,064	,039	,917	1,090

a. Dependent Variable: stem_PVV

*2.6. Lineaire regressie voor Model 3a en 3b

In Model 3a en 3b is mondiale identiteit de afhankelijke variabele, waarvoor een lineaire regressieanalyse is toegepast. In de Model Summary-tabel (output) staan modelfitmaten. De R^2 geeft aan welk percentage van de variantie in de afhankelijke variabele door de onafhankelijke variabelen wordt verklaard. De R^2 geeft een waarde tussen de 0 en de 1. Hoe dichter bij de 1, des te beter het model bij de data past en dus minder fouten maakt. De F-change waarde meet of het toevoegen van variabelen het model significant verbetert. Tot slot tonen de Coëfficiënten (output) de hellingen, standaardfouten, p-waarden en VIF-scores. Deze gegevens zijn allemaal onderdeel van tabel 5 in het resultatenhoofdstuk. Dit leidt tot de volgende syntax en output:

REGRESSION

/DESCRIPTIVES MEAN STDDEV CORR SIG N

/MISSING LISTWISE

/STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA COLLIN TOL CHANGE ZPP

/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)

/NOORIGIN

/DEPENDENT mondiale_id

/METHOD=ENTER oplcat

/METHOD=ENTER leeftijd gender tevreden_ses.

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	R Square Change	Change Statistics			Sig. F Change
						F Change	df1	df2	
1	,095 ^a	,009	,008	,81998	,009	9,062	1	992	,003
2	,288 ^b	,083	,079	,79013	,074	26,461	3	989	<,001

a. Predictors: (Constant), Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories

b. Predictors: (Constant), Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories, gender, tevreden_ses, Age of the household member

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Correlations			Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta			Zero-order	Partial	Part	Tolerance	VIF
1	(Constant)	2,020	,079		25,727	<,001					
	Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories	,054	,018	,095	3,010	,003	,095	,095	,095	1,000	1,000
2	(Constant)	1,124	,173		6,511	<,001					
	Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories	,077	,019	,135	4,067	<,001	,095	,128	,124	,845	1,183
	Age of the household member	,010	,002	,184	5,673	<,001	,155	,178	,173	,883	1,133
	gender	-,303	,054	-,171	-5,588	<,001	-,157	-,175	-,170	,994	1,006
	tevreden_ses	,056	,017	,103	3,232	,001	,141	,102	,098	,914	1,094

a. Dependent Variable: mondiale_id

*2.7. Extra analyse voor tevredenheid met SES.

In model 2 (en model 4) is een significant effect van tevredenheid met SES te zien. Deze variabele weerspiegelt de dreigingsverklaring uit de theorieparagraaf. Aangezien deze variabele een significant effect heeft op pvv-stemmen is ervoor gekozen om een extra analyse uit te voeren. In de eerste stap wordt een logistische regressieanalyse uitgevoerd met opleidingsniveau en pvv-stemmen en daarna wordt tevredenheid met SES toegevoegd. Op deze manier kan de dreigingsverklaring opgenomen worden in de regressieanalyse.

Deze verklaring gaat over het hoofdeffect en niet over het mediatie-effect. Dit leidt tot de volgende syntax en output:

LOGISTIC REGRESSION VARIABLES stem_PVV

/METHOD=ENTER oplcat leeftijd gender

/METHOD=ENTER tevreden_ses

/SAVE=DEV

/PRINT=GOODFIT CI(95)

/CRITERIA=PIN(0.05) POUT(0.10) ITERATE(20) CUT(0.5).

Output Model 5a:

Omnibus Tests of Model Coefficients

		Chi-square	df	Sig.
Step 1	Step	52,841	3	<,001
	Block	52,841	3	<,001
	Model	52,841	3	<,001

Model Summary

Step	-2 Log likelihood	Cox & Snell R Square	Nagelkerke R Square
1	513,383 ^a	,052	,119

a. Estimation terminated at iteration number 6 because parameter estimates changed by less than ,001.

Hosmer and Lemeshow Test

Step	Chi-square	df	Sig.
1	1,526	8	,992

Variables in the Equation

		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	95% C.I. for EXP(B)	
								Lower	Upper
Step 1 ^a	Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories	-,585	,091	40,913	1	<,001	,557	,466	,666
	Age of the household member	-,041	,008	23,758	1	<,001	,960	,944	,976
	gender	,286	,266	1,155	1	,282	1,331	,790	2,241
	Constant	2,007	,727	7,627	1	,006	7,440		

a. Variable(s) entered on step 1: Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories, Age of the household member, gender.

*Deze output lijkt op model 2, maar dan zonder de controlevariabele tevredenheid met SES. Hierbij is te zien dat er een significant hoofdeffect is tussen opleiding en PVV-stemmen. Daarnaast heeft leeftijd ook een significant effect op pvv-stemmen, maar dat effect is vrij klein. In de volgende stap gaan we kijken wat er met de effecten gebeurt als tevredenheid met SES wordt toegevoegd.

Output Model 5b:

Omnibus Tests of Model Coefficients

		Chi-square	df	Sig.
Step 1	Step	15,100	1	<,001
	Block	15,100	1	<,001
	Model	67,941	4	<,001

Model Summary

Step	-2 Log likelihood	Cox & Snell R Square	Nagelkerke R Square
1	498,283 ^a	,066	,152

a. Estimation terminated at iteration number 6 because parameter estimates changed by less than ,001.

Hosmer and Lemeshow Test

Step	Chi-square	df	Sig.
1	5,348	8	,720

*Conclusie: Na het toevoegen van tevredenheid met ses maakt het nieuwe model significant minder fouten dan het model zonder tevredenheid met ses ($X^2=15,100$; $p<0,001$). Deze ondervinding ondersteunt de dreigingsverklaring uit de theorieparagraaf en kan tevredenheid met ses het verband tussen opleiding en PVV-stemmen 'mogelijk' mediëren.

Variables in the Equation

		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	95% C.I. for EXP(B)	
								Lower	Upper
Step 1 ^a	Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories	-,508	,095	28,697	1	<,001	,602	,500	,725
	Age of the household member	-,035	,009	16,602	1	<,001	,965	,949	,982
	gender	,363	,271	1,797	1	,180	1,438	,846	2,444
	tevreden_ses	-,275	,069	15,771	1	<,001	,760	,663	,870
	Constant	3,186	,788	16,349	1	<,001	24,192		

a. Variable(s) entered on step 1: tevreden_ses.

*Dit is dezelfde output als Model 2, waarbij de controlevariabelen tegelijk zijn toegevoegd. Er is te zien dat tevredenheid met SES een significant effect heeft op pvv-stemmen en dat het significante effect van opleiding op pvv-stemmen een beetje minder wordt.

Hoofdconclusie: Tevredenheid met SES heeft mogelijk een mediërend effect. Want wanneer deze variabele wordt toegevoegd, wordt het hoofdeffect tussen opleiding en PVV-stemmen minder ($b=-0,585$, $p<0,01$; $b=-0,508$, $p<0,01$). Daarnaast verschillen de BHI's van de hellingen van opleiding ook redelijk: Model 5a [0,466-0,666] en Model 2/5b [0,500-0,725] en dus lijkt tevredenheid met SES een deel van het effect van opleiding op PVV-stemmen over te nemen. Mogelijk komt dit doordat mensen met een lagere opleiding minder tevreden zijn over hun SES en daardoor sneller PVV zullen stemmen. Deze conclusie ondersteunt de dreigingsverklaring uit de theorieparagraaf. Na deze pagina volgt Bijlage 3.

Bijlage 3: Controle van de assumpties, multicollineariteit en uitbijters

*3.1. Controle van de assumpties van model 1,2 en 4

Voor de logistische regressieanalyse hoeft er alleen rekening gehouden te worden met de onafhankelijkheidsassumptie van de respondenten en moet er geanalyseerd worden of er sprake is van multicollineariteit, oftewel onderlinge samenhang tussen de predictoren. In de steekproef is al sprake van onafhankelijke cases, omdat er vooraf is gefilterd op hoofd huishouden (zie paragraaf 3.1 en Bijlage 1) en dus wordt deze assumptie niet geschonden.

Verder wordt er voor de logistische regressie van de modellen 1,2 en 4 gekeken naar de VIF-scores om zo de multicollineariteit te controleren. Een VIF-score is problematisch als deze groter is dan 4. Om deze waarden te berekenen is een lineaire regressie gedaan met dezelfde stappen als bij de logistische regressie. Dit leidt tot de volgende syntax:

REGRESSION

/DESCRIPTIVES MEAN STDDEV CORR SIG N

/MISSING LISTWISE

/STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA COLLIN TOL CHANGE

/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)

/NOORIGIN

/DEPENDENT stem_PVV

/METHOD=ENTER oplcat

/METHOD=ENTER leeftijd gender tevreden_ses

/METHOD=ENTER mondiale_id.

Output voor VIF-waarden:

Coefficients ^a								
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta			Tolerance	VIF
1	(Constant)	,216	,026		8,301	<,001		
	Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories	-,033	,006	-,170	-5,434	<,001	1,000	1,000
2	(Constant)	,528	,058		9,088	<,001		
	Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories	-,034	,006	-,177	-5,300	<,001	,845	1,183
	Age of the household member	-,002	,001	-,125	-3,837	<,001	,883	1,133
	gender	,028	,018	,047	1,519	,129	,994	1,006
	tevreden_ses	-,026	,006	-,143	-4,453	<,001	,914	1,094
3	(Constant)	,553	,059		9,332	<,001		
	Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories	-,032	,006	-,168	-5,000	<,001	,831	1,203
	Age of the household member	-,002	,001	-,113	-3,416	<,001	,855	1,169
	gender	,021	,019	,035	1,137	,256	,964	1,038
	tevreden_ses	-,025	,006	-,136	-4,226	<,001	,904	1,106
	mondiale_id	-,022	,011	-,066	-2,064	,039	,917	1,090

a. Dependent Variable: stem_PVV

*De juiste VIF-waarden staan in de laatste rij van model 3 en zijn ruim onder de vier (<4).

***3.2. Controle van de assumpties van model 3a en 3b**

Voor lineaire regressie zijn er **vier** modelassumpties die gedaan moeten worden naast de controleassumptie voor multicollineariteit.

1. Als eerste wordt de assumptie van **onafhankelijke cases** getoetst. Zoals eerder benoemd wordt er aan deze assumptie voldaan, doordat er van vooraf is gefilterd op huishoudhoofden, zodat de cases niet meer afhankelijk van elkaar zijn (zie paragraaf 3.1 en Bijlage 1).
2. Als tweede wordt de assumptie **lineariteit** getoetst. Dit houdt in dat het gemiddelde van de residuen ongeveer 0 moet zijn voor elke set van x-waarden. Er mogen dus geen systematische afwijkingen zijn van de nullijn. In figuur 2 is te zien dat de Loess-lijn niet helemaal recht door de nullijn loopt en lijkt deze assumptie een beetje geschonden. Er is dus niet helemaal een zuiver lineair verband tussen opleiding en mondiale identiteit, gegeven de controlevariabelen. Daarom volgt later in deze bijlage een extra assumptiecontrole.
3. Als derde wordt de assumptie **homoscedasticiteit** getoetst. Dit houdt in dat de standaarddeviatie van de residuen constant moet zijn voor elke set van waarden van de x-as. Dit wordt gecontroleerd met een spreidingsdiagram van gestandaardiseerde residuen (x-as) tegenover gestandaardiseerde voorspelde waarden (y-as). In figuur 2 is te zien dat de spreiding rond de 0-lijn redelijk gelijk is en dus lijkt de assumptie niet geschonden.
4. Als laatste wordt er gecontroleerd voor de assumptie **normaliteit**. In figuur 3 en 4 kan de assumptie normaliteit gecontroleerd worden voor de lineaire regressie met mondiale identiteit als afhankelijke variabele. In figuur 3 lijkt er een S-curve te zijn en lijken de punten de lijn niet helemaal te volgen, maar niet zo erg om te spreken van een geschonden assumptie. In figuur 4 bij de histogram is er wel redelijk een klokvorm te zien en lijkt de assumptie normaliteit oké en dus niet geschonden.

Syntax:

REGRESSION

/DESCRIPTIVES MEAN STDDEV CORR SIG N

/MISSING LISTWISE

/STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA COLLIN TOL CHANGE ZPP

/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)

/NOORIGIN

/DEPENDENT mondiale_id

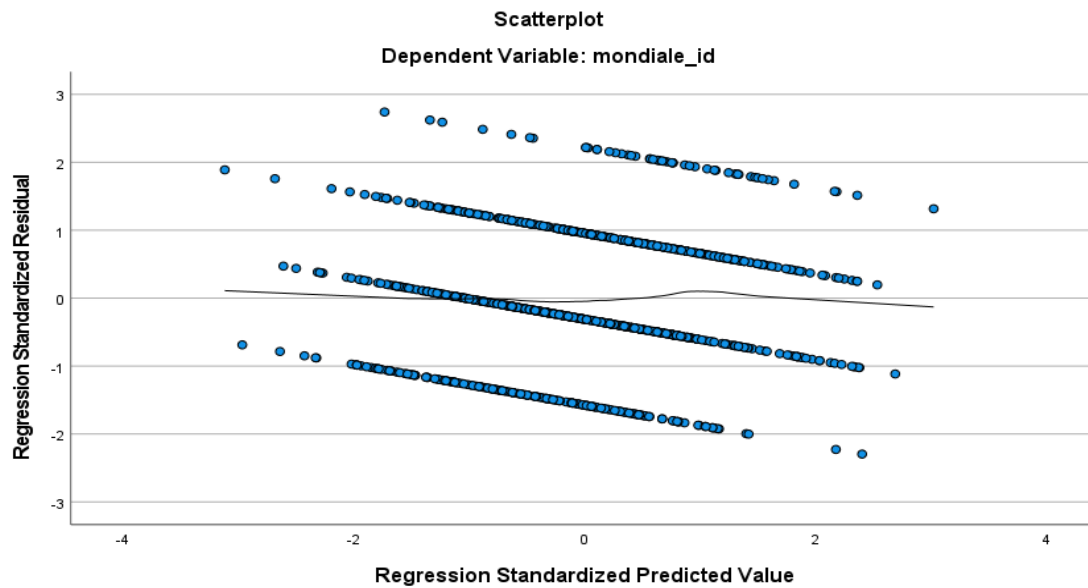
```
/METHOD=ENTER oplcat
```

```
/METHOD=ENTER leeftijd gender tevreden_ses
```

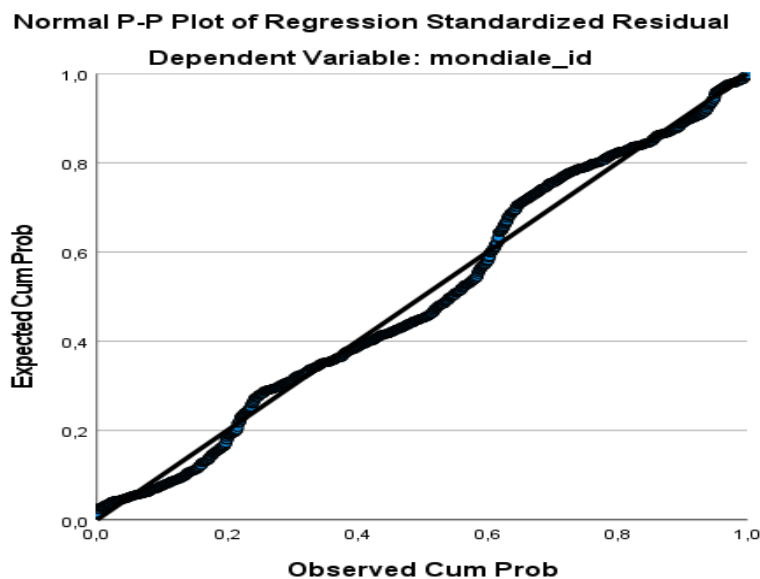
```
/SCATTERPLOT=(*ZRESID ,*ZPRED)
```

```
/RESIDUALS HISTOGRAM(ZRESID) NORMPROB(ZRESID).
```

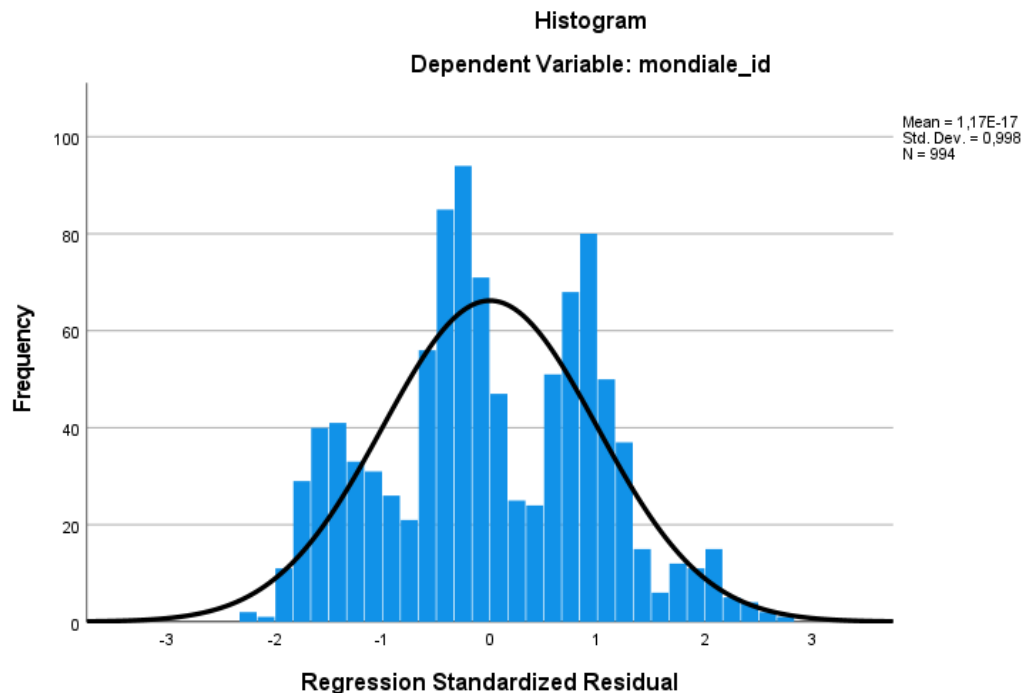
Output van de figuren voor de beoordeling van de assumpties:

Figuur 2: Spreidingsdiagram van gestandaardiseerde residuen met mondiale identiteit als afhankelijke variabele.

Figuur 3: P-P plot van gestandaardiseerde residuen met mondiale identiteit als afhankelijke variabele.

Figuur 4: Histogram van gestandaardiseerde residuen met mondiale identiteit als afhankelijke variabele.

***3.3. Multicollineariteit controleren voor Model 3a en 3b**

Voor de lineaire regressie van de modellen 3a en 3b wordt wederom gekeken naar de VIF-scores om zo de multicollineariteit te controleren. Een VIF-score is problematisch als deze groter is dan 4. Wanneer dat het geval is er mogelijk sprake van multicollineariteit waardoor het lastig is om het te onderzoek te generaliseren naar andere populaties.

Syntax:

REGRESSION

/DESCRIPTIVES MEAN STDDEV CORR SIG N

/MISSING LISTWISE

/STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA COLLIN TOL CHANGE

/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)

/NOORIGIN

/DEPENDENT mondiale_id

/METHOD=ENTER oplcat

/METHOD=ENTER leeftijd gender tevreden_ses.

Output:

Coefficients ^a								
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta			Tolerance	VIF
1	(Constant)	2,020	,079		25,727	<,001		
	Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories	,054	,018	,095	3,010	,003	1,000	1,000
2	(Constant)	1,124	,173		6,511	<,001		
	Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories	,077	,019	,135	4,067	<,001	,845	1,183
	Age of the household member	,010	,002	,184	5,673	<,001	,883	1,133
	gender	-,303	,054	-,171	-5,588	<,001	,994	1,006
	tevreden_ses	,056	,017	,103	3,232	,001	,914	1,094

a. Dependent Variable: mondiale_id

*Toelichting: De juiste VIF-waarden staan in de laatste rij van model 2 en zijn ruim onder de vier (<4). Er is dus geen sprake van multicollineariteit.

*3.4. Extra controle met een Partial Regression Plot

Op basis van figuur 2 lijkt de assumptie lineariteit als enige niet helemaal zuiver. Wanneer deze assumptie geschonden wordt kan dit mogelijk problemen geven voor de validiteit van het onderzoek. Door middel van een *Partial Regression Plot* kan de assumptie van lineariteit nader bekeken worden. Het figuur laat het verband zien tussen twee variabelen terwijl de andere variabelen in het model constant worden gehouden. In figuur 5 is te zien dat de Loess lijn niet helemaal perfect de 0-lijn volgt, maar dit is niet extreem genoeg om de validiteit van dit onderzoek ter discussie te stellen. De lineariteit is dus oké.

Syntax:

REGRESSION

/MISSING LISTWISE

/STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA

/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)

/NOORIGIN

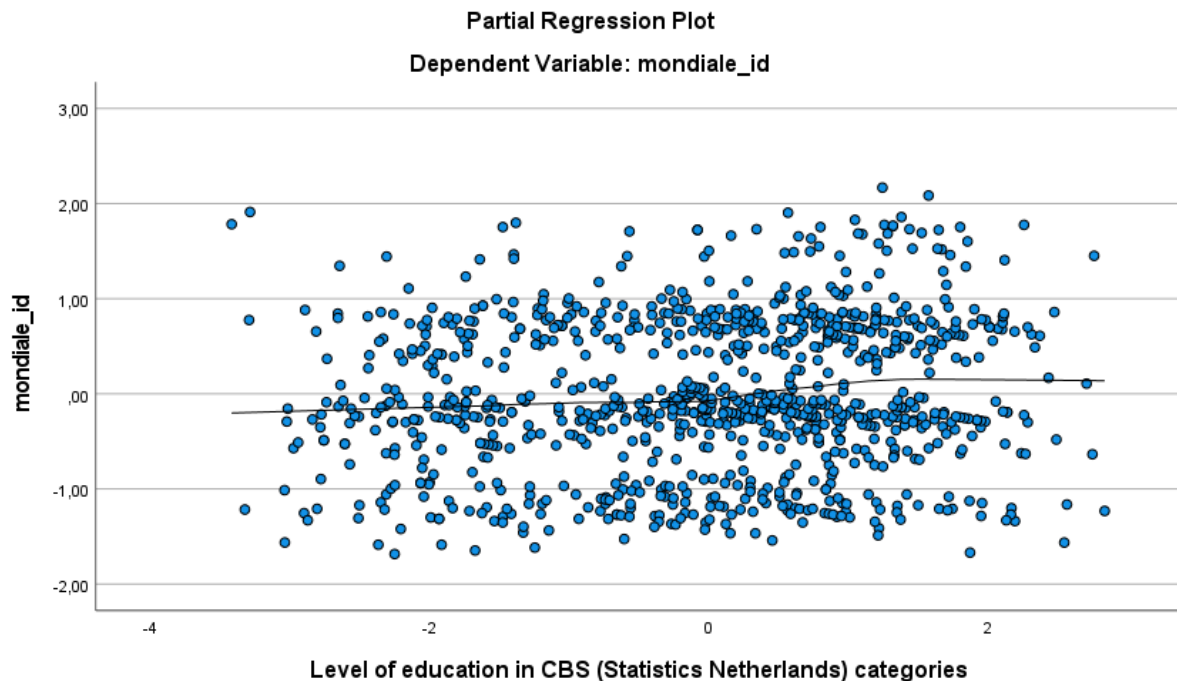
/DEPENDENT mondiale_id

/METHOD=ENTER oplcat

/METHOD=ENTER leeftijd gender tevreden_ses

/PARTIALPLOT ALL.

Output figuur:

Figuur 5: Partial Regression Plot met mondiale identiteit als afhankelijke variabele en opleidingsniveau als onafhankelijke variabele.

***3.5. Uitbijters en invloedrijke punten**

Alleen voor de logistische regressie wordt er gecontroleerd voor mogelijke uitbijters en invloedrijke punten. Voor het lineaire regressie gedeelte wordt dit niet gedaan (model 3a en model 3b), omdat deze regressie gaat over enkel het mediatieverband en het is daardoor niet gebruikelijk om mogelijke uitbijters op te sporen. Er wordt gebruikgemaakt van de Leverage-waarden en DFBETA-waarden in dit onderzoek om uitbijters op te sporen. De Leverage geeft aan in welke mate een case aan de lijn trekt. Hoe verder de case afligt van het gemiddelde, hoe groter de hefboomwerking is en dus uiteindelijk meer invloed heeft op de geschatte helling. De DFBETA meet de verandering in een regressiecoëfficiënt als een bepaalde case wordt weggelaten. Om te concluderen of de Leverage-waarden en DFBETA-waarden mogelijk uitbijters bevatten, moet er eerst voor beide maten een **grenswaarde** worden berekend:

Voor de Leverage geldt: $3 \cdot p / n = \text{grenswaarde}$. Hierbij is p het aantal parameters in het volledige model, dat zijn er 6 (y en 5 predictoren). N is de steekproefgrootte en uit Bijlage 1 weten we dat de steekproef bestaat uit 994 respondenten. Dit maakt een berekening van $(3 \cdot 6) / 994 = 0,0181$. Wanneer de waarde van de Leverage hierboven valt is deze case mogelijk een uitbijter. Voor de DFBETA geldt: $2 / (\text{wortel } n)$. Dit maakt een berekening van $2 / (\text{wortel } 994) = 0,0634$. Wanneer de waarde hierboven valt is die case mogelijk een uitbijter.

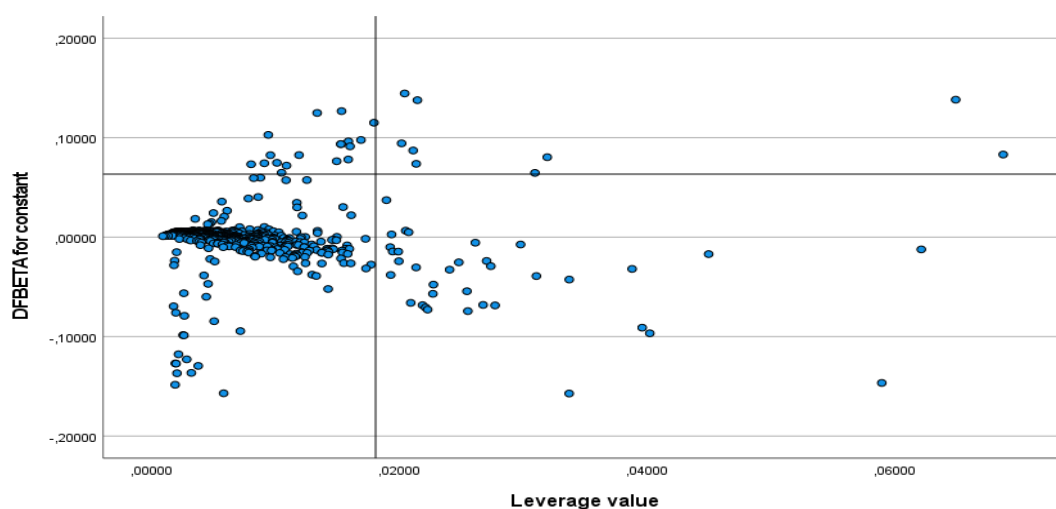
*De Cook's Distance is ook een handige maat om uitbijters op te sporen, maar doordat er sprake is van een logistische regressie heeft het geen zin om dit uit te rekenen. Dit leidt tot de volgende syntax en output:

```
LOGISTIC REGRESSION VARIABLES stem_PVV  
  /METHOD=ENTER oplcat  
  /METHOD=ENTER leeftijd gender tevreden_ses  
  /METHOD=ENTER mondiale_id  
  /SAVE=LEVER DFBETA  
  /CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10) ITERATE(20) CUT(.5).
```

GRAPH

```
/SCATTERPLOT(BIVAR)=LEV_1 WITH DFB0_1  
  /MISSING=LISTWISE.
```

*In figuur 6 is te zien dat veel cases buiten de grenswaarden vallen. Er vallen alleen al 44 van de 994 respondenten buiten de grenswaarde van de Leverage. Voor de DFBETA zijn er ook een aantal waarden die buiten de grenswaarde vallen, dit zijn enkel de cases van DFB0_1. Deze DFBETA-waarden gaan over de constante (DFB0_1). De DFBETA_waarden van alle predictoren vallen namelijk wel ruim binnen de grenswaarden. Het is onoverzichtelijk om de alle respondenten met een te hoge Leverage en DFBETA in een tabel te laten zien, dat zijn er namelijk erg veel. Wel worden deze mogelijke uitbijters verwijderd, waarna de logistische regressie opnieuw wordt uitgevoerd om te beoordelen in hoeverre deze uitbijters invloed hebben gehad op de regressieanalyse. Zie volgende paragraaf.

Figuur 6: Overzicht Leverage- en DFBETA-waarden.

*3.6. Verwijderen alle te hoge cases

Syntax en output:

USE ALL.

COMPUTE filter_\$ = (aab22a_m > 0 & positie = 1 & herkomstgroep = 0 & Misval = 0 & LEV_1 < 0.0181 & DFB0_1 < 0.0634).

VARIABLE LABELS filter_\$ 'aab22a_m > 0 & positie = 1 & herkomstgroep = 0 & Misval = 0 & LEV_1 < 0.0181 & DFB0_1 < 0.0634 (FILTER)'.

VALUE LABELS filter_\$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.

FORMATS filter_\$ (f1.0).

FILTER BY filter_\$.

EXECUTE.

Case Processing Summary

Unweighted Cases ^a		N	Percent
Selected Cases	Included in Analysis	932	100,0
	Missing Cases	0	,0
	Total	932	100,0
Unselected Cases		0	,0
Total		932	100,0

a. If weight is in effect, see classification table for the total number of cases.

Classification Table^{a,b}

Observed		Predicted		Percentage Correct
		stem_PVV ,00	1,00	
Step 0	stem_PVV ,00	880	0	100,0
	1,00	52	0	,0
Overall Percentage				94,4

a. Constant is included in the model.

b. The cut value is ,500

Toelichting: Na het verwijderen van de mogelijke uitbijters zijn er nog slechts 932 van de 994 cases over (62 verwijderd). Verder zijn van de 82 wel-pvv-stemmers nog 52 over en zijn er dus daarvan 30 verwijderd. Dit zijn erg veel cases die mogelijk belangrijke informatie geven over het onderzoek in rechts-populistisch stemgedrag, daarom is ervoor gekozen om de grenswaardes aan te passen en alleen de hoogste uitbijters mee te nemen. De grenswaarde van de Leverage wordt zo aangepast dat alleen de hoogste 20 cases worden verwijderd en de DFBETA enkel de hoogste 10. Deze 30 cases zijn meer verdeeld en bestaan ongeveer 50% uit niet-pvv-stemmers en 50% uit wel-pvv-stemmers. Daarna wordt de regressieanalyse opnieuw uitgevoerd en beoordeeld in hoeverre die 30 hoogste cases effect hebben gehad op de algemene regressieanalyse.

*3.7. Logistische regressie opnieuw met aangepaste grenswaarden

Nu wordt de logistische regressie opnieuw uitgevoerd, zonder de 20 hoogste Leverage cases en de 10 hoogste DFBETA cases. Op deze manier wordt gekeken in hoeverre de allerhoogste cases invloed hebben gehad op de regressieanalyse, zonder al te veel cases (respondenten) weg te halen. De aangepaste grenswaarde voor de hoogste 20 Leverage-cases wordt **0,0255** en voor de 10 hoogste DFBETA-cases wordt **0,0943** (zie Tabel 7).

Tabel 7: Respondenten (cases) met de hoogste Leverage & DFBETA-waarden.

Respondentnummer	Leverage (LEV_1)	Respondentnummer	DFBETA (DFB0_1)
803765 (1)	0,0688	801257 (1)	0,1445
800127 (2)	0,0649	800127 (2)	0,1382
818927 (3)	0,0622	875937 (3)	0,1378
820193 (4)	0,0590	860607 (4)	0,1268
824386 (5)	0,0450	827566 (5)	0,1151
815249 (20)	0,0255	840185 (10)	0,0943

*)=Het getal tussen de haakjes geeft het rangnummer aan van hoe hoog deze case is. (1) betekent dat de respondent de hoogste waarde heeft van alle cases.

Syntax filter aangepaste grenswaarden:

USE ALL.

COMPUTE filter_\$ = (aab22a_m > 0 & positie = 1 & herkomstgroep = 0 & Misval = 0 & LEV_1 < 0.0255 & DFB0_1 < 0.0943).

VARIABLE LABELS filter_\$ 'aab22a_m > 0 & positie = 1 & herkomstgroep = 0 & Misval = 0 & LEV_1 < 0.0255 & DFB0_1 < 0.0943 (FILTER)'.
VALUE LABELS filter_\$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.

FORMATS filter_\$ (f1.0).

FILTER BY filter_\$.

EXECUTE.

Logistische regressie opnieuw:

LOGISTIC REGRESSION VARIABLES stem_PVV

/METHOD=ENTER oplcat

/METHOD=ENTER leeftijd gender tevreden_ses

/METHOD=ENTER mondiale_id

/SAVE=DEV

/PRINT=GOODFIT CI(95)

/CRITERIA=PIN(0.05) POUT(0.10) ITERATE(20) CUT(0.5).

Output:

Case Processing Summary

Unweighted Cases ^a		N	Percent
Selected Cases	Included in Analysis	965	100,0
	Missing Cases	0	,0
	Total	965	100,0
Unselected Cases		0	,0
Total		965	100,0

a. If weight is in effect, see classification table for the total number of cases.

*Na het aanpassen van de grenswaarden zijn er 29 cases verwijderd, dus er was hierbij maar 1 case met zowel een hoge Leverage als een hoge DFBETA.

Classification Table^{a,b}

Observed		Predicted		Percentage Correct
		stem_PVW ,00	1,00	
Step 0	stem_PVW ,00	896	0	100,0
	1,00	69	0	,0
	Overall Percentage			92,8

a. Constant is included in the model.

b. The cut value is ,500

*Er zijn na het aanpassen van de grenswaarden totaal 16 niet-pvv-stemmers en 13 wel-pvv-stemmers verwijderd. De verhouding in verwijderde cases is nu meer in balans. **BLOK 1:**

Omnibus Tests of Model Coefficients

		Chi-square	df	Sig.
Step 1	Step	20,045	1	<,001
	Block	20,045	1	<,001
	Model	20,045	1	<,001

Model Summary

Step	-2 Log likelihood	Cox & Snell R Square	Nagelkerke R Square
1	476,947 ^a	,021	,051

a. Estimation terminated at iteration number 6 because parameter estimates changed by less than ,001.

Hosmer and Lemeshow Test

Step	Chi-square	df	Sig.
1	30,387	3	<,001

Variables in the Equation

		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	95% C.I. for EXP(B)	
								Lower	Upper
Step 1 ^a	Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories	-,375	,084	19,976	1	<,001	,687	,583	,810
	Constant	-1,144	,315	13,179	1	<,001	,319		

a. Variable(s) entered on step 1: Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories.

BLOK 2:

Omnibus Tests of Model Coefficients

		Chi-square	df	Sig.
Step 1	Step	28,493	3	<,001
	Block	28,493	3	<,001
	Model	48,538	4	<,001

Model Summary

Step	-2 Log likelihood	Cox & Snell R Square	Nagelkerke R Square
1	448,454 ^a	,049	,122

a. Estimation terminated at iteration number 6 because parameter estimates changed by less than ,001.

Hosmer and Lemeshow Test

Step	Chi-square	df	Sig.
1	6,149	8	,631

Variables in the Equation

		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	95% C.I. for EXP(B)	
								Lower	Upper
Step 1 ^a	Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories	-,468	,102	21,061	1	<,001	,626	,513	,765
	Age of the household member	-,030	,010	9,299	1	,002	,971	,952	,989
	gender	,705	,316	4,974	1	,026	2,023	1,089	3,758
	tevreden_ses	-,288	,089	10,579	1	,001	,750	,630	,892
	Constant	2,494	,954	6,837	1	,009	12,114		

a. Variable(s) entered on step 1: Age of the household member, gender, tevreden_ses.

BLOK 3:

Omnibus Tests of Model Coefficients

		Chi-square	df	Sig.
Step 1	Step	3,394	1	,065
	Block	3,394	1	,065
	Model	51,932	5	<,001

Model Summary

Step	-2 Log likelihood	Cox & Snell R Square	Nagelkerke R Square
1	445,060 ^a	,052	,130

a. Estimation terminated at iteration number 6 because parameter estimates changed by less than ,001.

Hosmer and Lemeshow Test

Step	Chi-square	df	Sig.
1	13,992	8	,082

Variables in the Equation									
		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	95% C.I. for EXP(B)	
								Lower	Upper
Step 1 ^a	Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories	-,446	,103	18,715	1	<,001	,640	,523	,784
	Age of the household member	-,027	,010	7,311	1	,007	,973	,955	,993
	gender	,603	,321	3,528	1	,060	1,828	,974	3,430
	tevreden_ses	-,277	,090	9,455	1	,002	,758	,636	,905
	mondiale_id	-,317	,174	3,338	1	,068	,728	,518	1,023
	Constant	2,895	,983	8,673	1	,003	18,079		

a. Variable(s) entered on step 1: mondiale_id.

***Hoofdconclusie:** Na het verwijderen van de 29 respondenten met de grootste invloed is te zien dat in het nieuwe complete model de hellingen en standaardfouten niet veel zijn veranderd. Het is hierbij vooral belangrijk om te kijken naar het hoofdeffect van opleiding op PVV-stemmen ($b=-0,446$; $p<0,001$). Na verwijderen van die cases is het negatieve hoofdeffect van opleidingsniveau op PVV-stemmen nog steeds significant, daarnaast is de helling zonder uitbijters bijna exact hetzelfde als de helling met uitbijters. Op basis hiervan is ervoor gekozen om tabel 4 in de resultatenparagraaf te illustreren aan de hand van de algemene logistische regressieanalyse **met** de uitbijters erin.

Tabel 8: Verschillen model 4 voor- en na het verwijderen van de 29 hoogste cases.

	Model 4 (voor)		Model 4 (na)	
	b	p	b	p
Deviance (-2LL)	493,396		445,060	
X ² -toets (LR)	4,887	0,027	3,394	0,065
X ² -Hosmer-Lemesh.	6,301	0,614	13,992	0,082

*Significant bij $p < 0,05$.

Toelichting: Wat betreft de fit van het complete model is in tabel 8 te zien dat na het verwijderen van de 29 hoogste cases de Deviance in het nieuwe complete model niet meer significant ($X^2=3,394$; $p=0,065$) is. Dit wil zeggen dat het nieuwe model niet significant minder fouten maakt dan het gereduceerde model, zonder mondiale identiteit (model 2). Het complete model met mondiale identiteit past dus niet beter bij de data dan model 2, zonder mondiale identiteit.